Constantin Cavarnos

# *Sfântul Nicodim Aghioritul*

*Lector:* pr. dr. Marin Comănescu
*Redactor:* pr. Cezar Țăbârnă
*Corector:* Lia Gociu
*Tehnoredactor:* Alina Andrei
*Design copertă:* Gabriela Radu
*Prepress:* Mariana Cojocaru
*DTP:* Leonard Lunguleac

Bun de tipar: 2011 Apărut: 2011
Editura Doxologia, Cuza-Vodă 51, 700038, IAȘI
Tel.: (0232)216693; (0232)218324; Fax: (0232)216694
http://editura.doxologia.ro, E-mail: editura@doxologia.ro


Tipărită de „Institutul pentru studii moderne elene și bizantine", Inc. 115 Gilbert Road, Belmout, Massachusetts 02178, USA.
Numărul de catalog al Bibliotecii Congresului USA: 78 – 71478.
Tipărit în USA, ediția a II-a, 1979.

ISBN 978-606-8278-19-3

**Constantin Cavarnos**

# SFÂNTUL NICODIM AGHIORITUL

Nou Teolog și dascăl al Bisericii Ortodoxe,
cel ce a reînviat isihasmul, moralist, canonist, aghiograf și
autor de poezie liturgică. O istorisire a vieții sale,
caracterul și mesajul transmis, dimpreună cu o
listă completă a scrierilor sale și texte alese din acestea

Traducere de prof. Paul Bălan

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfinţitului
**TEOFAN**
Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei

Editura DOXOLOGIA
Iaşi, 2011

# Cuprins

# Prefață

Primirea făcută de cititori primelor două volume din această serie – *Sfântul Cosma Etolianul* şi *Sfântul Macarie al Corintului*, a fost deosebit de încurajatoare. Este o dovadă a faptului că atracţia materialismului, atât de răspândit şi atât de promovat în epoca noastră, este departe de a fi universală. Pe lângă aceasta, există modesta şi puţin cunoscuta sete de viaţă duhovnicească, certificată de rapiditatea cu care cărţi ca cele de mai sus au fost vândute. Acest lucru ne încurajează să avem încredere şi în primirea de care se va bucura acest volum, precum şi cele ce urmează din această serie.

Capitolul introductiv al acestei cărţi şi lista lucrărilor Sfântului Nicodim apar tipărite pentru prima oară. Capitolul al II-lea cuprinde Viaţa Sfântului Nicodim, scrisă de monahul Gherasim Micragiannanitis din Sfântul Munte Athos, care a fost prima oară publicată în anul 1955, în Sfântul Munte, ca făcând parte din slujba închinată Sfântul Nicodim. Am tradus-o din limba greacă şi am publicat-o cu îngăduinţa părintelui Gherasim.

Deşi Viaţa Sfântului Nicodim a fost scrisă de doi dintre contemporanii săi, monahii Eftimie şi Onufrie, care l-au cunoscut personal, am ales biografia scrisă de părintele Gherasim, deoarece „Biografia” scrisă de Onufrie e doar schiţată, incompletă, în timp ce „Biografia” scrisă de Eftimie, deşi este mult mai amănunţită decât cea a lui Onufrie, este mai scurtă şi mai incompletă decât cea scrisă de Gherasim şi nu atât de elegantă din punctul de vedere al stilului.

În ceea ce priveşte lista cu „Lucrările sfântului”, se poate observa faptul că aceasta este lista cea mai completă şi actuală, şi singura care apare în limba engleză.

Redactând lista „Texte alese din scrierile sfântului”, am ales texte care sunt cu totul specifice învăţăturilor lui Nicodim şi deosebit de importante pentru omul zilelor noastre, şi mai ales celor ce sunt interesaţi de spiritualitatea ortodoxă.

Datorez mulţumiri părintelui Gherasim Micragiannanitis pentru că mi-a îngăduit să tipăresc „Biografia Sfântul Nicodim Aghioritul”, scrisă de el, dar şi pentru faptul că m-a ajutat să înţeleg anumite puncte din textul său, precum şi domnului dr. John Johanstone jr., pentru faptul că a citit textul manuscrisului şi mi-a sugerat numeroase îmbunătăţiri în felul meu de a mă exprima.

*Constantin Cavarnos*
*mai 1974*

# Introducere

Sfântul Nicodim Aghioritul s-a născut în anul 1749 în Naxos una dintre insulele egeene. A urmat şcoala primară de acolo. Dascăl i-a fost arhimandritul Hrisantos Etolianul (†1785), fratele Sfântului Cosma. Un dascăl remarcabil, Hrisantos a predat o vreme la şcoala patriarhală din Constantinopol, înainte de a deveni director al şcolii din Naxos. El împărtăşea sentimentele şi convingerile Sfântului Cosma; şi, astfel, puternicul mesaj şi pilda sfântului din Etolia au început să-l influenţeze pe Nicodim la o vârstă foarte fragedă, pe când Cosma cutreiera ţara în calitate de misionar.

Această influenţă se reflectă în grija profundă, de o viaţă de a-i trezi pe greci din punct de vedere moral şi spiritual, folosirea limbii populare în scrierile sale, pentru a le face inteligibile tuturor, precum şi cultivarea stilului oratoric care se caracterizează prin limpezime, simplitate, sinceritate şi căldură.

După ce a absolvit această şcoală, Nicodim s-a dus la Smirna pentru a-şi continua studiile la înfloritoarea Şcoală evanghelică. Atât la Naxos, cât şi la Smirna, învăţământul laic era îmbinat cu cel religios. Program şcolară de la şcoala din Smirna cuprindea limbile străine; şi, aşa, după ce perioada de şcolarizare a lui Nicodim a luat sfârşit, el avea cunoştinţe solide de latină, italiană şi franceză. Această educaţie lingvistică avea să aibă o deosebită importanţă pentru Nicodim, dându-i posibilitatea să cunoască bine gândirea Europei Occidentale.

După patru ani petrecuţi la această şcoală, s-a întors la Naxos. În afara unei singure călătorii întreprinse în insula Hydra, el şi-a petrecut următorii ani în Naxos, funcţionând în calitate de secretar al arhiepiscopului locului, mitropolitul Antim Vardis (1743-1780). Scopul pentru care Nicodim s-a dus în insula Hydra era acela de a se întâlni cu Sfântul Macarie al Corintului, despre care auzise foarte multe lucruri legate de virtuţile sale morale şi duhovniceşti. Monahismul a fost unul dintre subiectele pe care acesta le-a discutat cu Macarie. Descoperindu-i acestuia dorinţa sa de a îmbrăţişa viaţa monahală, Nicodim a primit încurajare şi binecuvântare de la Macarie. Cei doi au mai discutat şi despre starea nefericită a poporului elen, care se afla sub povara jugului otoman. Şi, aşa, au ajuns să cadă de acord pentru a colabora pe viitor spre luminarea conaţionalilor lor.

La Hydra, Nicodim s-a întâlnit cu alt om deosebit, un monah athonit, pe numele său Silvestru. Acest monah născut în Cezareea Capadociei din Asia Mică era un isihast, un mistic care practica rugăciunea inimii şi care cunoştea bine învăţăturile marilor mistici ai Bizanţului.

Ascultându-l, Nicodim a avut multe de învăţat despre monahismul athonit, precum şi despre teoria şi practica trezviei lăuntrice şi a rugăciunii minţii. Pe lângă faptul că l-a iniţiat în formele cele mai înalte ale spiritualităţii ortodoxe, părintele Silvestru i-a dat lui Nicodim şi scrisori de recomandare către părinţii athoniţi.

Odată reîntors în insula sa de baştină, Nicodim a început să pună în practică ceea ce învăţase de la părintele Silvestru. El a primit întărire şi ajutor în toate acestea din partea a trei monahi athoniţi, Grigorie, Nifon şi Arsenie, care călătoreau în insula Naxos, după ce fuseseră exilaţi din Sfântul Munte, ca şi părintele Silvestru, pentru apartenenţa la grupul kollivazilor, cei

care puneau accentul pe respectarea cu mare rigurozitate a tradiţiei ortodoxe.

La vârsta de 26 de ani, Nicodim s-a dus în Sfântul Munte, urmând poveţele părintelui Silvestru, la Mănăstirea Dionisiu. Aici a fost tuns în monahism şi a primit ascultarea de citeţ şi secretar al obştii Mănăstirii Dionisiu.

În anul 1777, la doi ani după sosirea lui Nicodim în Sfântul Munte, Macarie al Corintului veni şi el aici. Se întâlni cu Nicodim şi-i încredinţă sarcina de a corecta şi tipări *Filocalia*, *Everghetinosul* şi *Cele cu privire la deasa Împărtăşanie*. Nicodim a lucrat la aceste cărţi într-o chilie aflată în apropiere de Kareia, capitala Sfântului Munte. Când acestea erau gata spre a fi tipărite, Macarie le-a luat şi s-a dus la Smirna, cu gândul de a strânge fonduri pentru a putea plăti cheltuielile legate de tipărirea cărţilor. A avut succes şi astfel, cele trei cărţi au fost tipărite la Veneţia. *Filocalia* a apărut în anul 1782, iar celelalte două în anul 1783. Le voi trata, pe rând, pe fiecare dintre ele.

După spusele celor dintâi biografi ai săi, monahii aghioriţi Eftimie şi Onufrie, care-l cunoscuseră personal, Nicodim şi-a adus contribuţia la *Filocalie* prin frumoasa „Introducere” şi scurtele biografii ale autorilor cuprinşi în lucrare[1]. În „Introducere”, Nicodim pune accentul pe importanţa *Filocaliei* şi scoate în evidenţă miezul ei, care este practicarea rugăciunii minţii îmbinată cu trezvia lăuntrică (paza minţii). În rugăciunea minţii, cel ce se

---

[1] Eftimie: „Viaţa, personalitatea şi nevoinţele preacuviosului şi preaînvăţatului monah Nicodim, de fericită pomenire”, în periodicul „Grigorie Palama”, 1920, p. 640; Onufrie Iviritul, „O scurtă biografie a dascălului Nicodim Aghioritul, de fericită pomenire”, în „Cele 14 Epistole ale Sfântului Apostol Pavel”, Veneţia, 1819.

roagă îşi întoarce mintea înlăuntrul fiinţei sale, în inimă, şi se roagă neîncetat, chemând numele Domnului nostru Iisus Hristos şi rugându-L să-i dăruiască mila Sa: „Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă”, îndreptându-şi atenţia spre cuvintele acestei rugăciuni, neîngăduindu-i să se identifice cu nimic altceva, nici din afară şi nici din lăuntru.

Cu ajutorul atenţiei (*prosoche*) sau al trezviei minţii (*nepsis*), intelectul trebuie păstrat pe cât posibil gol, lipsit de gânduri sau imagini.

Beneficiile acestei rugăciuni sunt curăţirea minţii şi a inimii, unirea dintre ele şi apoi a acestora cu Dumnezeu. Unirea (*henosis*) cu Dumnezeu se numeşte *theosis* (îndumnezeire). Este starea în care cel ce se roagă cu această rugăciune devine vas al harului dumnezeiesc şi al iluminării celei de Sus. Acestă unire este necesară mântuirii, după cum afirma Nicodim. „A fi mântuit (*sothenai*) şi a fi îndumnezeit (*theothenai*) este acelaşi lucru, după descoperirile cele ce sunt înţelepciunea între cele ale lui Dumnezeu.”[2]

Acest fel de rugăciune este cunoscut sub numele de „rugăciunea minţii”, „rugăciunea lui Iisus”[3]. Ea poate fi practicată cu multe roade, după afirmaţia lui Nicodim, nu numai de către monahi, ci şi către cei ce vieţuiesc în lume. Dar ea are nevoie de o „călăuzire ştiinţifică”[4]. *Filocalia* are tocmai menirea de a asigura o astfel de călăuzire. Această carte, afirma Nicodim, este „comoara

---

[2] *Filocalia*, vol. 1, Atena, 1957, p. XXII; *cf.* „Manualul de povăţuire” al lui Nicodim, Atena, 1885, p. 198.

[3] Vezi cartea mea, *Gândirea şi arta bizantină*, Belmont, Mass., 1968, p. 55.

[4] *Filocalia*, vol. 1, p. XXI.

trezviei lăuntrice, paza minţii, şcoala tainică a rugăciunii minţii, instrumentul unirii cu Dumnezeu"[5].

Nicodim nu numai că pune accentul pe marea valoare a *Filocaliei*, dar se şi foloseşte mult de ea. Această carte a devenit piatra de temelie a misticii sale cu caracter practic şi teoretic. Aflăm nenumărate referiri legate de ea, în scrierile sale.

*Filocalia* a exercitat o influenţă puternică asupra vieţii duhovniceşti, mai întâi în Grecia, iar curând după aceea şi în întreaga lume ortodoxă. A fost retipărită la Atena, în anul 1893, într-o ediţie uşor îmbunătăţită, în două volume, iar mai apoi, între anii 1957 şi 1963, în cinci volume. Impactul ei asupra lumii slave a fost cu totul deosebit.

La 11 ani după tipărirea ei, a apărut şi o versiune a *Filocaliei* la Moscova, sub titlul *Dobrotoliubie*. Cel care a tradus-o a fost monahul rus Paisie Velicikovski (1722-1794), care s-a dus în Sfântul Munte în anul 1746 şi a stat acolo timp de 17 ani, venind mai apoi în Moldova.

El, dimpreună cu ucenicii săi, este considerat iniţiatorul marii renaşteri duhovniceşti care a avut loc în Rusia la sfârşitul secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea. Sfântul Paisie Velicikovski avea sub îngrijirea sa peste o mie de monahi, pe care-i învăţa practicarea rugăciunii minţii. Auzind de marele succes pe care-l avea Sfântul Paisie în legătura cu aceasta, Nicodim a dorit foarte mult să-l întâlnească, pentru a discuta cu el lucruri referitoare la viaţa lăuntrică şi a se folosi de îndelungata experienţă a acestui mare ştiutor întru cele duhovniceşti, care era cu 27 de ani mai vârstnic decât el. A luat hotărârea de a se duce cu corabia în Moldova, însă aceasta a fost lovită de o puternică

---

[5] *Ibidem*.

furtună la scurtă vreme după plecarea ei din Sfântul Munte, oprindu-se în insula Thassos.

Văzând în toate aceste întâmplări voia lui Dumnezeu, Nicodim a renunţat la ideea de a se mai duce în Moldova şi s-a întors în Sfântul Munte.

Sfântul episcop Ignatie Briancianinov (1807-1867) a pregătit o ediţie îmbunătăţită a versiunii Sfântului Paisie Velicikovski şi a tipărit-o în anul 1857 la Petrograd. Între anii 1876 şi 1890 a fost tipărită o versiune în limba rusă a *Filocaliei*. Traducerea ei aparţine episcopului rus Teofan Zăvorâtul (1815-1894), având ajutorul unor monahi din cadrul Mănăstirii Optina şi al Academiei de Teologie din Moscova. Puternica influenţă a *Filocaliei* exercitată asupra ruşilor se manifestă şi în cartea intitulată *Mărturiile sincere ale unui pelerin către părintele său duhovnicesc*[6], carte ce reprezintă unul dintre cele mai frumoase şi mai admirate manuale ale spiritualităţii ortodoxe răsăritene. Această carte a fost scrisă în a doua jumătate a secolului al XIX-lea de un autor necunoscut inspirat de *Filocalia*, şi a fost tipărită în anul 1884 la Kazan. Trebuie notat faptul că versiunile slavonă şi rusă ale *Filocaliei* omit unele texte şi cuprind numeroase texte care nu se află în *Filocalia* originală. În anii din urmă, texte din *Filocalia* au apărut în limbile română[7], franceză[8], engleză, germană[9] şi italiană[10]. Versiunea în limba engleză, în două volume, intitulată *Scrieri din Filocalia cu privire la rugăciunea inimii*, a fost tipărită

[6] Această carte a apărut în limba engleză sub titlul *Calea unui pelerin*.

[7] *Filocalia sfintelor nevoinţe ale desvârşirii*, 4 vol., Sibiu, 1946-1948.

[8] Petit Philocalie de la Priere du Coeur, Paris, 1953, limba franceză.

[9] *Kleine Philocalie zum Gebet des Herzer*, Zürich, 1957, limba germană.

[10] *La Filocalia*: *testi di ascetica e mistica della Chiesa orientale*, Florenţa, 1963.

în anul 1951, în timp ce volumul al doilea *Cei dintâi Părinţi din Filocalie*, a apărut în anul 1954.

*Everghetinosul*, lucrare monumentală redactată în secolul al XI-lea de Pavel, stareţul Mănăstirii Everghetidos din Constantinopol, înfăţişează vieţile şi învăţăturile a sute de părinţi ai pustiei. După cele afirmate de Eftimie, contribuţia lui Nicodim la această carte constă în scrierea „Introducerii" şi în diverse corecturi aduse textului[11]. „Introducerea" ne arată adânca apreciere pe care Nicodim o are faţă de învăţăturile cu caracter moral ale Părinţilor Răsăritului, întocmai precum „Introducerea" sa la *Filocalia* ne arată aprecierea sa faţă de învăţăturile lor de ordin mistic.

El deplânge preocuparea exagerată a occidentalilor pentru matematică, fizică, astronomie, filosofia naturii, metafizică şi cunoaşterea enciclopedică, în defavoarea *eticii*, care este cu mult mai importantă decât acestea.

Astfel, el remarcă: „Oamenii studiază cerul, pământul şi tot felul de alte lucruri spre a descoperi ordinea şi relaţiile lor armonioase, dar foarte puţini cercetează felul în care să se pună pe ei înşişi într-o ordine lăuntrică armonioasă prin dobândirea adevăratei virtuţi"[12].

Ce câştigi prin cea dintâi formă de recunoaştere, întreabă Nicodim, dacă eşti bântuit de tot felul de patimi? Totul a fost diferit în cazul Sfinţilor Părinţi, ale căror învăţături sunt cuprinse în *Everghetinos*, ne învaţă el. Etica era o preocupare care-i acapara cu totul. După ce se retrăgeau în locuri în care se puteau bucura de o netulburată linişte, ei îşi fixau drept scop, pe de o parte, descoperirea ştiinţifică şi completa îndepărtare a cauzelor patimilor; iar pe de alta, dobândirea unei cunoaşteri

[11] *Op. cit.*, p. 640.

[12] *Everghetinos*, vol. 1, Atena, 1957, p. 14.

ştiinţifice a virtuţilor şi ajungerea la ele sub o formă completă, permanentă.

În ceea ce priveşte atingerea acestui măreţ scop, Nicodim remarcă faptul că întocmai precum cercetătorii ştiinţifici au căutat să descopere proprietăţile lucrurilor fizice prin nenumărate mijloace, experimente şi analize chimice efectuate pe parcursul unor foarte îndelungate perioade de timp, au descoperit natura şi cauzele patimilor şi greşelilor trupului, inimii şi minţii, precum şi a virtuţilor opuse. După ce au pătruns adâncurile filosofiei morale (*ethike philosophia*), aceştia au oferit o cunoaştere ştiinţifică a viciilor şi a virtuţilor şi au explicat în chip măiestrit felul în care cele dintâi pot fi dezrădăcinate, iar cele din urmă cultivate şi desăvârşite.

Aplicarea termenului de „filosofie” la învăţăturile cuprinse în *Everghetinos*, precum şi a celor cuprinse în *Filocalie*, li se va părea ciudat celor ce nu sunt foarte obişnuite cu gândirea ortodoxă răsăriteană. Trebuie deci scos în evidenţă faptul că termenul de „filosofie” este adesea folosit de Părinţii Răsăritului cu privire la religia creştină, mai ales în măsura în care ea îi călăuzeşte în lucrarea de autodesăvârşire. Această filosofie „lăuntrică” (*esoterike*) sau „duhovnicească” (*pnevmatike*), aşa cum este ea numită, este opusă filosofiei „exterioare” (*exoterike*) sau „laice” (*kata kosmon*). Una vine ca o descoperire de la Dumnezeu şi ca o roadă a unei vieţi călăuzite şi modelate de învăţăturile lui Hristos; cealaltă este un produs al intelectului uman care operează în starea sa căzută, în afara sferei harului şi iluminării dumnezeieşti. Ca şi alţi mari purtători de cuvânt ai Ortodoxiei răsăritene, Nicodim afirmă superioritatea „filosofiei lăuntrice” (*Filocalia* şi *Everghetinosul* fiind cele mai bune dovezi ale acesteia), asupra filosofiei laice.

Adresându-se compatrioţilor săi, el scoate în evidenţă valoarea învăţăturilor morale cuprinse în *Everghetinos* pentru cei ce vieţuiesc în lume, cât şi pentru monahi. El îi invită pe toţi s-o studieze şi să înveţe din ea, pentru a putea privi spre Dumnezeu ca la ultimul ţel al strădaniilor şi aspiraţiilor lor, şi, privind la El, să-şi împodobească sufletul cu toate virtuţile.

Cea de-a treia carte pe care Macarie i-a dat-o lui Nicodim spre a o pregăti pentru tipar *Cu privire la deasa Împărtăşanie cu Dumnezeieştile Taine*[13], a fost dezvoltată şi corectată de acesta din urmă, după spusele lui Eftimie[14] şi Onufrie[15]. Textul pe care Nicodim l-a primit de la Macarie a fost unanim socotit drept o lucrare a lui Macarie[16].

Această carte a jucat un rol important în renaşterea religioasă elenă din secolul al XVIII-lea, cunoscută sub numele de Mişcarea kollivazilor[17].

Ei au conferit o mare forţă acestei mişcări prin propriul lor exemplu, ca şi prin publicaţiile lor, mai ales prin cărţile *Cu privire la deasa Împărtăşanie* şi *Filocalia*.

După ce şi-a început activităţile sale literare de bun augur încă la începutul vieţii sale monahale prin contribuţiile aduse la editarea *Filocaliei*, *Everghetinosului* şi *Cu privire la deasa Împărtăşanie*, la îndemnurile Sfântului Macarie al Corintului, el le-a continuat fără întrerupere până în ultimele zile ale vieţii sale, tipărind sau traducând şi tipărind ori scriind multe alte cărţi sau

---

[13] *Peri tes Synechous Metalepseos ton Theion Mysterion*.

[14] *Op. cit.*, p. 640.

[15] *Op. cit.*, p. XI.

[16] Vezi cartea mea *Sfântul Macarie al Corintului*, Belmont, Mass., 1972, pp. 19-20.

[17] *Ibidem*, pp. 15-31.

compunând numeroase slujbe, canoane şi alte lucrări imonografice. Nicodim a devenit cel mai prolific şi cel mai important scriitor teologic al secolului al XVIII-lea.

De îndată ce şi-a adus contribuţia la tipărirea celor trei cărţi despre care tocmai am vorbit, Nicodim şi-a îndreptat atenţia către una cu un titlu ciudat: *Alfabetalfabetos*, scrisă de Sfântul Meletie Mărturisitorul, un sihastru din secolul al XIII-lea. Scrisă în versuri, cartea tratează subiecte cu caracter dogmatic, bisericesc şi ascetic. Nicodim a lucrat la ea în anii 1778-1779, copiind-o şi corectând-o, colecţionând patru manuscrise. De asemenea, el şi-a adus contribuţia scriind un minunat „Prolog" şi note de subsol, care scot în evidenţă profunda sa cunoaştere teologică şi dorinţa de a apăra Tradiţia ortodoxă. Ediţia îngrijită de el a *Alfabetalfabetosului* a fost tipărită postum, în anul 1815.

În anul 1782, Nicodim şi-a urmat duhovnicul, pe părintele Arsenie Peloponezianul, la Skyropoula, o insuliţă pustie la sud de Sfântul Munte şi la răsărit de Eubeea.

A stat acolo un an, ducând o viaţă de mari nevoinţe fizice şi lipsuri de tot felul, muncind ca lucrător la o fermă. La cererea insistentă a unuia dintre verii săi, Ierotei, a scris în ceasurile libere, fără ajutorul vreunei cărţi căci nu luase nici una cu el din Sfântul Munte – una dintre cele mai bune lucrări ale sale, *Manual de povăţuire*[18]. Acesta este un manual cu privire la viaţa de liniştire lăuntrică şi rugăciune a minţii. Într-însul, Nicodim se ocupă, mai întâi, pe larg, de cea mai de seamă dintre condiţiile necesare pentru practicarea rodnică a rugăciunii minţii. Acestea sunt paza celor cinci simţuri – văzul, auzul, mirosul, gustul şi pipăitul – şi a imaginaţiei,

[18] *Symbouleutikon Encheiridion.*

a raţiunii şi centrului emoţiilor sau al inimii, cu ajutorul atenţiei (trezviei) lăuntrice.

Tratarea acestor subiecte în *Manualul de povăţuire* reprezintă unul dintre cele mai bune şi folositoare instrumente care ne stau la îndemână. Este suficient să-l aşezăm pe Nicodim printre Părinţii asceţi-mistici ai Bisericii Ortodoxe şi să-l socotim cel mai de seamă exponent elen modern al misticii ortodoxe.

Nicodim îşi prezintă învăţăturile în chip sistematic, limpede şi armonios, confirmând cele afirmate prin dese referiri la Vechiul şi Noul Testament şi la Părinţii Bisericii, mai ales la mistici, şi, uneori, la scriitorii laici.

Cea mai puternică şi mai vastă influenţă, evidentă, de altfel, în paginile *Manualului* este cea a *Fiocaliei*. De un interes cu totul aparte în legătură cu scriitorii laici îl reprezintă cunoaşterea învăţăturilor filosofilor greci antici, mai ales ale lui Platon şi Aristotel, şi consideraţiile cu privire la aceştia. El scoate în evidenţă anumite puncte de coincidenţă între învăţăturile lor şi cea a a creştinătăţii, dar şi diferenţe importante dintre acestea.

Numeroasele citate oferite de Nicodim cuvânt cu cuvânt din numeroasele scrieri ne dovedesc faptul că avea o memorie uimitoare, lucru adesea dovedit pe parcursul vieţii sale.

Apariţia *Manualului* în anul 1801 este un lucru de mare importanţă, ca parte a străduinţelor lui Nicodim, Macarie şi ale altor Kollivazi de a reînvia ideile şi metodele isihaste ale misticilor din secolul al XIV-lea, precum Grigorie Palama, cel mai de seamă reprezentant al isihasmului.

În anul 1784, la doi ani după tipărirea *Filocaliei*, fostul mitropolit al Corintului, Macarie, sosi din nou în Sfântul Munte. Se întâlni din nou cu Nicodim şi-l îndemnă să pregătească o ediţie corectată şi revăzută a

scrierilor Sfântului Simeon Noul Teolog (949-1022), cel mai de seamă mistic al Bizanţului. Lucrările Sfântului Simeon erau împrăştiate în mai multe biblioteci ale mănăstirilor athonite.

Se simţea nevoia unei ediţii critice, integrale a acestora. Nicodim căzu de acord să ducă la îndeplinire această sarcină. Voind a face cele 92 de predici, adunate de el, accesibile înţelegerii tuturor celor care ştiau să citească greaca modernă, şi nu numai celor puţini care cunoşteau greaca veche, Nicodim le-a tradus în greaca populară cu ajutorul unui monah, Dionisie Zagoraios, care vieţuia în Piperi, o insuliţă aflată la sud de Athos, în apropierea insulei Skyros. Predicile adunate de la Sfântul Simeon, însoţite de 52 de imne scrise de către acesta, au fost tipărite într-un volum monumental apărut în anul 1790, purtând numele lui Dionisie Zagoraios în calitate de traducător, dar fără a pomeni numele lui Nicodim pe pagina de titlu sau în vreo altă parte a cărţii.

În cartea sa *Sfântul Nicodim Aghioritul*[19], părintele Teoclit Dionisiatul din Sfântul Munte şi-a exprimat părerea că traducerea predicilor Sfântului Simeon Noul Teolog a fost, de fapt, săvârşită de Nicodim şi că Dionisie Zagoraios doar a copiat traducerea lui Nicodim. El sugerează faptul că, voind, din smerenie, să rămână necunoscut, Nicodim l-a rugat pe Dionisie să-şi pună numele pe carte, în calitatea sa de traducător[20]. Această părere poate fi susţinută de faptul că, în ciuda contribuţiilor sale aduse la tipărirea *Filocaliei*, *Everghetinosului* şi a cărţii intitulate *Cu privire la deasa Împărtăşanie*, Nicodim nu şi-a pus numele pe ele. Pe de altă

---

[19] *Hagios Nikodemos ho Hagioreites*, Atena, 1959.

[20] *Ibidem*, pp. 175-176.

parte, numele lui Zagoraios apare în carte în calitate de traducător, şi nu apare ca editor. În plus, cea dintâi biografie a lui Nicodim nu-l socoteşte pe Nicodim drept traducător al scrierilor Sfântului Simeon.

Eftimie afirmă pur şi simplu că Nicodim „a corectat şi a înfrumuseţat cartea Sfântului Simeon Noul Teolog”[21], în vreme ce Onufrie spune că Nicodim „a corectat scrierile Sfântului Simeon Noul Teolog”[22]. Aceste afirmaţii pot fi înţelese în felul următor: că Nicodim „a editat textul” care urma să fie tradus şi că a corectat şi a înfrumuseţat „traducerea” făcută de Zagoraios. Ei nu susţin părerea că Nicodim însuşi a făcut traducerea.

Un lucru pe care ni-l putem asuma fără îndoială este că „Introducerea” elocventă la *Lucrările existente ale Sfântului Simeon Noul Teolog*[23], aşa cum este intitulată cartea, a fost scrisă de Nicodim însuşi. Numele lui Zagoraios nu apare nici la începutul şi nici la sfârşitul „Introducerii”. Acest lucru este pe deplin în stilul lui Nicodim şi ne oferă indicaţii asupra faptului că ea a fost scrisă de un teolog de calibrul său. Aici, Simeon este numit „un înger pământesc, nu om ceresc, fala Părinţilor, demnitatea preoţilor, adevărata regulă a vieţii monahale, slava asceţilor, preadulcea bucurie a întregii lumi”[24]. Simeon, ni se spune, şi-a curăţit sufletul şi, drept urmare, a primit în inima sa lumina Sfântului Duh, care l-a înţelepţit, i-a conferit elocinţă, l-a făcut mare filosof şi sublim teolog, deşi mai înainte fusese analfabet şi lipsit de educaţie. El a ajuns la această curăţie prin

[21] *Op. cit.*, 1921, pp. 211-212.

[22] *Op. cit.*, p. XI.

[23] *Tou Hosiou Symeon tou Neou Theologou ta Heuriskomena.*

[24] A doua ediţie, Syros, 1886, p.v.

neîncetata rugăciune a minţii şi a inimii, şi, în general, prin viaţa dusă după poruncile lui Hristos.

Ca şi în „Introducerea” la *Filocalia*, şi la *Everghetinos*, Nicodim invită nu numai monahii, ci şi mirenii să studieze şi să asimileze învăţăturile lucrării. Cartea, afirmă el, a fost scrisă spre folosul tuturor.

Monahii vor învăţa „bucuriile filosofiei vii, a metodei exacte în care poate fi practicată rugăciunea minţii, diferitele etape ale rugăciunii şi ale desăvârşirii”[25].

Cei ce vieţuiesc în „lume” vor învăţa că „dacă au râvnă şi dau atenţie sfinţitei conştiinţe, lumea nu-i împiedică deloc de a se mântui”[26].

Nicodim s-a ocupat mai apoi cu scrierea *Manualului de spovedanie*[27].

Această carte este cea dintâi de acest fel din Biserica Ortodoxă. La început, el pune accentul pe calităţile pe care trebuie să le posede un adevărat duhovnic, dacă acesta voieşte să fie un duhovnic autentic.

Acestea sunt: trepte înalte pe scara virtuţilor, o viaţă creştină exemplară, o cunoaştere deplină şi o înţelegere pe măsură a Vechiului şi Noului Testament, a dogmelor credinţei şi a canoanelor apostolice, sinodale şi patristice. O astfel de persoană, spune el, se poate afla printre preoţii vârstnici, întrucât aceştia şi-au domolit întrucâtva patimile şi sunt ceva mai experimentaţi decât cei tineri.

Nicodim continuă apoi să dea poveţe duhovnicului despre felul în care să-i îndrume la spovedanie pe credincioşi cât mai bine cu putinţă. Apoi, expune 31 de canoane

[25] *Ibidem*, p. VII.
[26] *Ibidem*.
[27] *Exomologetarion*.

şi 17 îndreptări prin pocăinţă ale Sfântului Ioan Postitorul, şi le interpretează în limba greacă populară.

După această parte a cărţii urmează capitolele în care oferă poveţe despre felul în care trebuie să ne pregătim pentru spovedanie, cum trebuie să ne spovedim şi cum să ne păzim de păcate după spovedanie.

De-a lungul întregii cărţi, care se adresează nu numai duhovnicilor, ci şi celor ce se spovedesc, Nicodim dă citate masive din Sfânta Scriptură şi din Sfinţii Părinţi şi Dascăli ai Bisericii.

Tipărit mai întâi în anul 1794, *Manualul de spovedanie* numără deja zece ediţii. Printre acestea se află o versiune în limba turcă, tipărită în anul 1835 spre folosul credincioşilor ortodocşi vorbitori de limbă turcă.

Continuând activităţile sale literare fără întrerupere, Nicodim şi-a îndreptat atenţia către imnografie şi a scris o carte de canoane către Preasfânta Născătoare de Dumnezeu, intitulată *Noul Theotokarion*[28].

Această carte cuprinde 62 de canoane sublime alcătuite de 22 de imnografi de vază, cuprinzându-i pe Sfântul Andrei Cretanul, Sfântul Ioan Damaschin şi Sfântul Teodor Studitul, precum şi o „Introducere” alcătuită de Nicodim. Sfântul a ales aceste canoane din manuscrisele athonite, făcând doar câteva corecturi. „Introducerea” ne revelează o extraordinară evlavie faţă de Sfânta Fecioară Maria.

De asemenea, ea exprimă marea valoare pe care el o acordă imnelor sfinte ca mijloace de împrospătare şi întărire a sufletului. Este o lucrare superbă, menită a fi folosită la slujbele bisericeşti.

[28] *Neon Theotokarion.*

*Noul Theotokarion* a fost tipărit prima oară exact la doi ani după apariţia *Manualului de spovedanie* şi a fost retipărit de cel puţin două ori.

O lucrare asemănătoare fusese pregătită şi tipărită ceva mai înainte de monahul athonit Agapie Landos, cunoscut şi sub numele de Agapie Cretanul[29].

Dar cartea aceea este mult mai mică şi inferioară *Noului Theotokarion* al lui Nicodim.

Toate cărţile lui Nicodim despre care am vorbit până acum îl arată a fi neclintit în credinţa ortodoxă, puternic legat de Tradiţia Bisericii Răsăritene. Ar fi o greşeală să deducem de aici faptul că era intolerant din punct de vedere religios, opac la tot ceea ce venea din creştinismul occidental.

De fapt, el era un om cu un larg orizont intelectual, care împlinea sfatul Sfântului Apostol Pavel către Tesaloniceni: „Toate să le încercaţi; ţineţi ce este bine”[30]. Criticând Biserica Apuseană, Sfântul Nicodim era deschis în judecăţile sale faţă de tot ceea ce era bun într-însa. Poziţia sa este sintetizată în următoarea afirmaţie din *Heortodromion*, una dintre ultimele sale lucrări: „Trebuie să urâm şi să respingem, spune el, credinţele greşite şi obiceiurile nelegiuite ale latinilor şi ale altor heterodocşi; dar dacă ele conţin ceva sănătos şi confirmat de Sfintele Canoane ale Sfintelor Sinoade, acestea nu trebuie urâte”[31].

Că a luat în serios şi a doua parte a acestei afirmaţii, nu numai pe cea dintâi, se observă din faptul că

---

[29] *Theotokarion*, Veneţia, 1643. Pentru o istorisire a vieşii şi operelor lui Landos, vezi cartea mea *Sfântul Munte*, Belmont, Mass., 1973, pp. 25-27.

[30] 1 Tes. 5,21.

[31] Veneţia, 1836, p. 584.

două dintre lucrările sale, *Războiul nevăzut* şi *Nevoinţele duhovniceşti*, sunt adaptări pentru cititorii ortodocşi ale unor lucrări scrise de romano-catolici. Cea dintâi este o adaptare a *Luptei duhovniceşti* (*Combatimento Spirituale*), scrisă de preotul italian Lorenzo Scupoli (cca 1530-1610), şi a unui tratat intitulat *Calea Raiului* (*Sentiero del Paradiso*), care a fost multă vreme considerate ca fiind lucrarea lui Scupoli, dar acum este socotită drept lucrarea unui alt autor. Cea de-a doua carte a lui Nicodim este o adaptare a *Nevoinţelor duhovniceşti* (*Esercizi Spirituali*), scrisă de iezuitul Giovanni P. Pinamonti (1632-1703).

Deşi nu-i numeşte pe autorii acestor cărţi, Nicodim limpezeşte în subtitlul fiecărei cărţi faptul că s-a folosit de lucrarea altuia, pe care a corectat-o atent şi a îmbunătăţit-o masiv. Traducându-le din italiană în greaca modernă, Nicodim a îndepărtat sau a corectat tot ceea ce era nepotrivit din punctul de vedere al Ortodoxiei, a făcut numeroase adaptări în cadrul textului şi şi-a adus contribuţia prin substanţiale note de subsol extrase din Sfânta Scriptură şi din Părinţii eleni, şi astfel a realizat cărţi pe deplin ortodoxe în conţinut.

*Războiul nevăzut*[32] tratează lupta împotriva gândurilor insuflate de demon, împotriva patimilor, împotriva imaginaţiei indecente, împotriva răului în general, oferind poveţe despre felul în care trebuie dus acest război, printr-o permanentă trezvie, meditaţie, rugăciune, şi mai ales rugăciunea minţii şi Sfânta Împărtăşanie.

Această carte s-a bucurat de o mare popularitate. A fost retipărită de mai multe ori după prima ei apariţie, în anul 1796. O versiune rusească a ei a fost alcătuită de episcopul Teofan Zăvorâtul, fiind tipărită la Moscova în

---

[32] *Ho Aoratos Polemos.*

anul 1886; iar o traducere în limba engleză a versiunii ruseşti a fost făcută de E. Kadlubovsky şi G.E.H. Palmer, cu o Introducere scrisă de H.A. Hodges, intitulată *Războiul nevăzut* (*Unseen Warfare*) şi tipărită la Londra, în anul 1952.

În bogata şi valoroasa sa „Introducere”, profesorul Hodges remarcă din când în când diferenţele dintre *Războiul nevăzut* al lui Nicodim şi originalele romano-catolice. Totuşi, comparându-le, el face următoarele observaţii de seamă, care evidenţiază faptul că diferenţele dintre ele sunt numeroase şi adesea substanţiale.

1. Nicodim omite două capitole din lucrările originale.

2. Introduce un capitol cu totul nou, care se ocupă de îndreptarea imaginaţiei şi a memoriei.

3. Lărgeşte capitolul scurt al lui Scupoli cu privire la rugăciunea minţii, punând în evidenţă gândirea isihastă.

4. Introduce o formă superioară de asceză celei oferite de Scupoli.

5. În numeroase locuri, rearanjează, lărgeşte sau concentrează textele originale sau chiar schimbă esenţa textului.

6. Scoate din text diferite expresii şi idei catolice – de pildă, schimbă „imagini” în „icoane” şi scoate referirile cu privire la purgatoriu şi la cultul Sfintei Inimi.

7. În fine, Nicodim lărgeşte capitolele printr-un însemnat corp de note de subsol, în câteva dintre ele exprimând idei ce nu sunt incluse în textele originale.

Cartea *Nevoinţe duhovniceşti*[33] este o versiune masiv revizuită şi îmbunătăţită a originalului italian. Nicodim a fost, desigur, atras nu numai de subiectul cărţii lui Pinamonti, ci şi de felul său de abordare a subiectului,

[33] *Gymnasmata Pneumatika*.

precum şi de felul în care şi-a organizat materialul. Cartea scrisă de Nicodim este una monumentală, închinată marelui ţel al desăvârşirii şi mântuirii omului. Partea cea mai considerabilă a cărţii cuprinde 34 de meditaţii pe marginea unor subiecte legate de mântuire şi de autodesăvârşire. Apoi, urmează 30 de scurte meditaţii, una pentru fiecare zi a lunii. Acestea sunt urmate de opt nevoinţe în ceea ce priveşte cunoaşterea de sine. În fine, ea mai conţine şi opt lecturi.

Cartea poartă în întregime amprenta Sfântului Nicodim şi dovedeşte marea sa râvnă pentru desăvârşire şi marile comori ale înţelepciunii şi înţelegerii sale.

Datorită imensei sale contribuţii la lucrarea originală prin adăugirea, eliminarea, îmbunătăţirea, corectarea şi lărgirea ei, Nicodim a reuşit să scrie o carte care este, aşa cum remarca Părintele Teoclict Dionisiatul: „O bijuterie a spiritualităţii răsăritene”, care posedă „toate trăsăturile esenţiale ale duhului ortodox”[34].

Nicodim a pornit la împlinirea unei noi sarcini literare la îndemnul lui Athanasie Paris, un conducător al kollivazilor, precum şi la îndemnul lui Leontie, mitropolit de Heliopolis[35]. Această sarcină însemna strângerea şi tipărirea tuturor scrierilor Sfântului Grigorie Palama. Mare admirator al lui Palama, Nicodim şi-a asumat-o cu entuziasm şi a împlinit-o în felul său obişnuit: savant şi profund mistic. El a adunat toate manuscrisele ce cuprindeau scrierile lui Palama pe care le-a putut afla în toate bibliotecile athonite, precum şi în alte părţi ale Greciei, şi a pregătit un text cu adnotări critice făcute cu mare grijă; carte care a apărut în trei volume.

---

[34] *Op. cit.*, pp. 197, 199.

[35] Vezi Eftimie, *op. cit.*, p. 212, şi Onufrie, *op. cit.*, p. XI.

Pe acestea le-a trimis la Viena spre a fi tipărite. Din păcate, ele au dispărut la Viena, producându-i o adâncă mâhnire. A supravieţuit doar „Introducerea" alcătuită de Nicodim. Aceasta a fost tipărită în anul 1883 de o revistă din Constantinopol, *Ekklesisatike Aletheia* („Adevărul Bisericii")[36].

După ce a terminat ediţia scrierilor Sfântului Grigorie Palama, Nicodim şi-a îndreptat atenţia către o sarcină foarte dificilă, cea a pregătirii unui mare nomocanon, în care urma să adune, să parafrazeze şi să explice toate sfintele canoane ale Bisericii Ortodoxe şi să fie astfel demonstrată armonia existentă între ele. El şi-a asumat această sarcină cu ajutorul unui alt monah, Agapie Peloponezianul (†1812). Un om extrem de învăţat, Agapie a predat la şcoli din Chios, Smirna şi în Demitsana, locul său de baştină. Lucrarea care a urmat se numea *Pidalionul*, care însemna „Cârma", deoarece printr-o atentă folosire a ei în corabia Bisericii se poate naviga în siguranţă pe marea vieţii spre limanul mântuirii. Într-însa sunt înfăţişate toate canoanele Sfinţilor Apostoli, ale celor şapte Sinoade Ecumenice, ale sinoadelor locale şi cele ale unor Părinţi ai Bisericii care au fost validate de sinoade. Fiecare canon este prezentat în limba greacă veche, apoi este tradus în greaca modernă şi comentat mai departe în notele de subsol. Notele de subsol limpezesc ceea ce nu este clar într-un canon şi arată, ori de câte ori este cazul, armonia sau legătura unui anumit canon cu altul, eliminând astfel nelămuririle aparente.

Era mare nevoie de o astfel de carte, căci deşi existau pe vremea lui Nicodim felurite nomocanoane pentru clerici şi mireni, acestea se aflau în manuscris şi pe

[36] Vol. 4, nr. 7, 22 noiembrie 1883, pp. 93-100.

de-a-ntregul scrise într-o limbă care le făcea să fie de ne înţeles, în afara unor puţini oameni învăţaţi. De asemenea, aceste nomocanoane erau incomplete, deformate şi greu de înţeles, interpretarea canoanelor fiind prezentată ca nişte legi, în ciuda faptului că ele cuprindeau inconsecvenţe şi adăugiri fără sens. *Pidalionul* oferea toate canoanele, elimina tot ceea ce era greşit sau inutil.

Tipărirea *Pidalionului*, purtând numele lui Agapie şi a lui Nicodim Aghioritul drept autori ai săi, a fost încredinţată unui monah cu numele Teodoret. Din păcate, Teodoret a introdus multe adăugiri arbitrare din proprie iniţiativă, mai ales în legătură cu slujbele de pomenire a morţilor, schimbând astfel învăţăturile originare. Nicodim şi Agapie s-au mâhnit adânc atunci când au aflat de acest lucru, căci în acest chip Teodoret se făcea un purtător lipsit de autenticitate a învăţăturilor sfinte ale Bisericii.

Pentru a îndrepta răul ce fusese comis, patriarhul ecumenic Neofit al V-lea a poruncit ca ediţia lui Teodoret din anul 1802 să fie eliminată indicând afirmaţiile eronate şi paginile unde apăruseră acestea. În ediţiile ulterioare, aceste adăugiri au fost eliminate.

*Pidalionul* a fost repede recunoscut în Grecia şi în Rusia drept una dintre cărţile fundamentale ale Bisericii. Ea numără şapte ediţii în limba greacă, una în limba rusă şi una în engleză. Versiunea în limba engleză, alcătuită de Denver Cummings după ediţia a cincea în limba greacă (1908), a fost tipărită în anul 1957 în Essex, Anglia.

Următoarea sarcină asumată de Nicodim, din nou una de importanţă majoră, a fost cea a pregătirii unei cărţi de interpretare a celor 14 Epistole ale Sfântului Pavel. El dădea o mare importanţă Epistolelor Sfântului Apostol Pavel şi a înţeles că era necesară o carte care

să le interpreteze în mod simplu, limpede şi sănătos şi printr-o limbă accesibilă tuturor grecilor. În acest scop, el a luat interpretarea lui Teofilact, arhiepiscopul Bulgariei, scrisă în greaca veche, şi a tradus-o în limba populară, adăugându-i o „Introducere" şi o mulţime de note de subsol, care însumează aproape jumătate din cele 1350 de pagini.

În ceea ce priveşte importanţa Epistolelor, Nicodim spune în „Introducere": „Pururea, fraţii mei creştini, trebuie să citiţi aceste minunate Epistole ale Sfântului Pavel, pentru a învăţa din ele despre dogmele credinţei ortodoxe, tradiţiile Sfinţilor Apostoli, îndatoririle vieţii creştine. Vă informez că dacă faceţi acest lucru şi-l citiţi mereu pe Pavel într-o scurtă perioadă de timp veţi suferi o transformare radicală a caracterului şi a vieţii dumneavoastră, deoarece Epistolele Fericitului Pavel au astfel de putere suprafirească încât ele transformă oamenii; ele îi transformă pe lupi în oi, pe cei iraţionali în oameni raţionali, pe cei sălbatici în oameni blânzi, pe cei răi în oameni buni"[37].

În ceea ce priveşte interpretarea oferită de Teofilact Epistolelor, el afirmă că aceasta a fost făcută după explicaţiile date de Sfântul Ioan Hrisostom.

Teofilact l-a urmat îndeaproape pe Hrisostom, şi astfel, el a fost supranumit „cel ce l-a parafrazat pe Hrisostom", după cum remarcă Nicodim. După Hrisostom, continuă el, interpretarea Epistolelor Sfântului Apostol Pavel, care le întrece pe toate celelalte, este cea a lui Teofilact, atât în ceea ce priveşte limpezimea gândirii, cât şi concizia exprimării[38]. Dar fiind scrisă în greaca veche, „ea a fost o comoară ascunsă pentru creştinii

[37] P. XII.

[38] *Ibidem*, pp. 17-18.

simpli, fără educaţie”[39]. Iată de ce, spune Nicodim, el a tradus lucrarea în limba populară. El adaugă că, pentru a limpezi textul cât mai mult cu putinţă, pretutindeni unde explicaţiile date erau scurte, le-a dat amploare; şi, de asemenea, a contribuit pe ici-colo cu citate utile din Sfânta Scriptură sau din Sfinţii Părinţi, întărind interpretarea oferită.

În ceea ce priveşte notele sale de subsol, Nicodim spune că el le-a scris, uneori pentru a explica anumiţi termeni utilizaţi în text, iar alteori pentru a oferi noilor predicatori material suplimentar pentru catehizarea credincioşilor.

Cartea *Cele 14 Epistole ale Sfântului Apostol Pavel interpretate de Teofilact*[40] a fost tipărită postum, în anul 1819, în trei volume.

Nicodim a conferit o mare importanţă citirii nu numai a Sfintei Scripturi, ci şi a scrierilor Sfinţilor Părinţi, precum şi a Vieţilor Sfinţilor. El a scris trei cărţi cuprinzând vieţi de sfinţi: *Noul Ekloghion* sau cartea care cuprinde vieţi alese ale sfinţilor, *Noul Martirologiu* şi *Sinaxarele* sau marea colecţie a Vieţilor Sfinţilor. El a început să lucreze la *Noul Ekloghion* curând după ce terminase lucrarea în care sunt interpretate Epistolele Sfântului Apostol Pavel. El a adunat din manuscrise Vieţile a 50 de sfinţi care au dus o viaţă de nevoinţe duhovniceşti şi care au trăit în secolele I-XVII. Aceste Vieţi nu au fost încă tipărite. Pe multe dintre ele, aflate în manuscrise foarte vechi, scrise în greaca veche, le-a tradus în greaca modernă.

---

[39] *Ibidem*, p. 18.

[40] *Paulou hai Deka Tessares Epistolai Hermeneuthesai hypo Theophylaktou Archiepiskepou Boulgarias*.

În „Introducere” la *Noul Ekloghion*, Nicodim pune accentul pe valoarea pe care o are lecturarea Vieţilor Sfinţilor de către toţi: clerici, monahi şi mireni. Vieţilor Sfinţilor sunt ziditoare, spune el, deoarece ne oferă pilde minunate de urmat şi ne dăruiesc învăţătură sănătoasă.

Această carte numără trei ediţii. Prima a apărut în anul 1803; a doua, în anul 1863; a treia, în anul 1974.

*Noul Martirologiu*, care a fost tipărit sub anonimat pentru prima oară în anul 1799, pare să fi fost pregătit în comun de sfinţii Macarie şi Nicodim, după ce Macarie a pregătit cel dintâi manuscris, complet şi redactat, dându-l apoi lui Nicodim spre a traduce unele dintre Vieţile Sfinţilor în greaca populară. El cuprinde vieţile a 85 de neomartiri ortodocşi care au trăit între 1492 şi 1794.

Următoarele ediţii (1856, 1961) cuprind câteva Vieţi suplimentare ale perioadei ce a urmat, până în anul 1838.

Înainte de a-şi asuma sarcina de a pregăti cea mai completă ediţia a Vieţilor Sfinţilor, *Sinaxarele*, Nicodim a scris câteva cărţi cu privire la alte subiecte. Acestea vor fi tratate după ce vom spune câteva lucruri despre *Sinaxare*. Această lucrare cuprinde Vieţile sfinţilor prăznuiţi de Biserica Ortodoxă peste an. Este o ediţie a *Marilor Sinaxare* scrisă de diaconul Mavrikie (sec. al XVI-lea) pentru „Marea Biserică”, adică cea a Patriarhiei Constantinopolului, o ediţie multă îmbunătăţită şi extinsă.

Maxim Margunios (1549-1602), episcop de Kythera, tradusese această lucrare din greaca veche în cea modernă, dar traducerea sa era lipsită de claritate, limpezime şi într-un limbaj destul de sărăcăcios. Acest lucru i-a determinat pe numeroşi monahi athoniţi să-l roage pe Nicodim să facă o nouă traducere. Patriarhul Grigorie al V-lea, aflat în exil la Mănăstirea Iviru din Sfântul Munte, l-a îndemnat şi el să-şi asume această

sarcină. Recunoscând necesitatea unei ediţii de bună calitate a *Marilor Sinaxare*, Nicodim a fost de acord cu dorinţa lor. El a petrecut doi ani de muncă asiduă pentru a traduce cartea originală în greaca populară, revizuind-o şi îmbunătăţind-o.

Contribuţia sa la noua ediţie, care a fost tipărită postum, între 1857 şi 1819, în trei volume, a fost imensă. Colaţionând patru volume ale lui Mavrikie, el a făcut numeroase corecturi, a eliminat afirmaţii şi texte care erau opuse Sfintelor Scripturi şi dreptei socotinţe, sau erau inutile, a limpezit ceea ce era neclar, a amplificat ceea ce necesita o elaborare minuţioasă, a organizat mai bine materialul, a adăugat numeroase vieţi de sfinţi care nu erau incluse în alte cărţi de acest fel, a alcătuit versete specifice fiecărui sfânt, a scris o „Introducere" de mare folos, precum şi nenumărate note de subsol.

Ca unul care a înţeles pe deplin valoarea majoră a lecturării Vieţilor Sfinţilor, Nicodim îi îndeamnă pe toţi – episcopi, preoţi şi diaconi, stăpânitori şi supuși – să citească *Marile Sinaxare*. Istorisirile cuprinse aici, afirmă el, luminează mintea, încălzesc inima, dau viaţă sufletului şi stimulează dorinţa de a cultiva vieţile creştine.

*Marele Sinaxare* a fost cea mai populară carte a lui Nicodim legată de vieţile sfinţilor. A fost retipărită de patru ori şi a slujit drept bază a *Sinaxarelor* de mai târziu, precum cea tipărită de Constantin Doukakis (1845-1908) şi cea a lui Victor Matthaiou (1909-1973).

În perioada dintre tipărirea *Noului Martirologiu* şi pregătirea *Sinaxarelor*, Nicodim s-a ocupat de alte şapte cărţi importante: *Evhologhion*, *Interpretarea celor şapte Epistole soborniceşti*, *Morala creştină*, *Antologie a Psalmilor lui David*, *O carte deosebit de ziditoare*, *Interpretarea celor 150 de psalmi* şi *Grădina harurilor*, toate scrise în această ordine.

*Evhologhionul* sau *Cartea rugăciunilor* este o ediţie îmbunătăţită şi înfrumuseţată a *Evhologhionului* aflat atunci spre folosinţa credincioşilor.

Îmbunătăţind această importantă carte liturgică, care cuprinde slujbele Sfintelor Taine ale Bisericii Ortodoxe şi principalele sale momente de slujire, Nicodim a eliminat anumite inovaţii ce fuseseră adăugate de „oameni ignoranţi şi iresponsabili”, aşa cum îi numeşte el, precum ar fi obiceiul „sfinţirii” icoanelor.

Această carte a fost tipărită în anul 1799.

În a sa *Interpretare dată celor şapte Epistole soborniceşti*[41], Nicodim urmăreşte mai ales interpretarea ierarhului Mitrofan, apoi interpretarea lui Teofilact şi, într-o măsură mai mică, cea a Sfântului Ecumenios (secolul al X-lea). În plus, el foloseşte explicaţiile date de alţi Părinţi în scrierile lor, cu privire la anumite pasaje din epistole. Toate acestea sunt înfăţişate în limba populară „pentru ca fraţii noştri simpli întru Hristos să poată înţelege”, după cum remarcă el în „Introducere”.

Pe lângă strângerea, organizarea şi traducerea materialelor, el şi-a adus contribuţia cu propriile sale comentarii, corectări, note de subsol şi indicaţii. Astfel, el a reuşit să scrie o carte care oferă o interpretare completă şi în detaliu a celor şapte epistole. Ca şi *Evhologhionul*, această carte a fost tipărită o singură dată, în 1806. Următoarea carte, *Morala creştină*[42], este una dintre cărţile cele mai originale şi mai ziditoare ale lui Nicodim, plină de informaţii cu privire la obiceiurile şi practicile grecilor din vremea sa. Este împărţită în 13 cuvinte de folos, în care el abordează domeniul eticii nu numai în general, ci oferind informaţii deosebite cu

---

[41] *Hermeneia eis tas Hepta Katholikas Epistolas.*

[42] *Chrestoetheia ton Christianon,* 1803.

privire la viaţa de zi cu zi a ţăranilor contemporani cu el. Pe de o parte, el tratează pe larg şi condamnă formele dominante de corupţie şi superstiţii, relele obiceiuri şi practici; iar pe de altă parte, el pune dinainte cititorului căile curate şi frumoase ale adevăratului creştin.

Drept călăuze în această carte Nicodim ia Vechiul şi Noul Testament, canoanele Sinoadelor ecumenice, scrierile Sfinţilor Părinţi, mai ales ale Sfântului Ioan Hrisostom şi Vasile cel Mare, şi dreapta socotinţă (*octhos logos*). Cu privire la Sfintele Sinoade şi la Sfinţii Părinţi, el spune: „Nici Sfintele Sinoade şi nici dumnezeieştii Părinţi n-au grăit de la sine sau din duhul acestei lumi, ci au grăit luminaţi fiind de harul Sfântului Duh; iar propriile lor cuvinte sunt învăţături dumnezeieşti, care i-au condus pe oameni la mântuirea sufletelor lor şi la împărăţia cerurilor”[43]. În ceea ce priveşte raţiunea, el spune că dacă un obicei nu este în mod clar osândit de Sfânta Scriptură sau de canoanele Sfintelor Sinoade, ori de cuvintele Sfinţilor Părinţi, ci doar împotriva raţiunii fireşti şi drepte şi vătămătoare sufletului, acel obicei ar trebui să fie lepădat[44].

*Morala creştină* ne arată întru totul o grijă profundă faţă de îmbunătăţirea comportamentului moral al umanităţii, amintind de *Învăţăturile* (*Didahiile*) Sfântului Cosma Etolianul. „O astfel de preocupare, spunea el, ar trebui împărtăşită de toţi oamenii, inclusiv de monahii care vieţuiesc în pustie, întrucât omul este prin firea sa o fiinţă socială, aşa cum ne spune Aristotel”[45], iar fiecare om are datoria să caute binele aproapelui

[43] Ed. a 4-a, Volos, 1957, p. 18.
[44] *Ibidem*, pp. 18-19.
[45] *Ibidem*, p. 264.

său. Departe de a fi un lucru nepotrivit monahului; ea este un aspect esenţial al vocaţiei monahale.

Acei monahi care sunt puternici la trup şi la suflet, spune Nicodim, ar trebui, din când în când, să se ducă în lume pentru a predica şi povăţui.

Cei ce nu se pot duce în lume, fie din pricina patimilor care-i atacă atunci când se află în mijlocul societăţii, fie din pricină că au neputinţe fizice, ar trebui să le facă bine fraţilor lor prin rugăciune şi prin poveţe oferite celor ce îi vizitează, iar dacă au o bună educaţie, prin scrierea unor cărţi de suflet ziditoare[46]. Această ultimă afirmaţie, întâmplător, arată poziţia din care Nicodim însuşi îşi socotea munca sa de scriitor. Această afirmaţie este exprimată în chip impresionant în acest text din cartea sa *Nevoinţe duhovniceşti*: „A tipări cărţi ziditoare şi duhovniceşti nu este doar un act de închinare şi dragoste faţă de Dumnezeu, ci înseamnă pentru aproapele tău o faptă de milostenie superioară oricărei alte forme de milostenie duhovnicească, întrucât ea îi este de folos sufletului, care este nemuritor"[47].

O altă categorie de oameni care ar putea juca un rol foarte important în lucrarea de îmbunătăţire morală a omenirii este, după cele spuse de Nicodim, cea a clericilor: patriarhi, episcopi, preoţi, duhovnici. Aceştia ar trebui să-i înveţe pe oameni valoarea virtuţilor mereu, zi de zi; iar dacă acest lucru nu este cu putinţă, cel puţin în fiecare duminică.

Dacă educaţia vreunui cleric este deficientă, şi din această pricină el nu poate oferi povăţuiri altora, sau dacă are alte neputinţe, ar trebui ca cel puţin să aibă grijă dacă nu cumva există în parohia sa şcoli şi dascăli

---

[46] *Ibidem*, p. 270.

[47] Volos, 1950, p. 425.

capabili să-i călăuzească pe oameni pe căile bunătăţii şi cucerniciei[48].

*Antologie a psalmilor proorocului-rege David*[49] a fost compilată după trei ediţii deja existente. În „Introducere", Nicodim se ocupa de valoarea supremă a rugăciunii. El pune accentul pe faptul că rugăciunea este cea mai înaltă şi mai necesară dintre virtuţi, deoarece, în timp ce toate celelalte virtuţi sunt imitaţii ale lui Dumnezeu, care împodobesc sufletul şi-l fac pe om vrednic de a se uni cu Dumnezeu, rugăciunea îl uneşte pe om cu Dumnezeu, iar psalmii sunt rugăciuni potrivite pentru a atinge acest scop.

Această carte a fost pentru prima oară tipărită în 1799, anul în care au apărut *Noul Martirologiu* şi *Evhologhionul*, şi a fost retipărită în anul 1864.

*O carte extrem de ziditoare sufletului*, scrisă în secolul al VI-lea,de Sfinţii Ioan şi Varsanufie, este o lucrare importantă a spiritualităţii ortodoxe răsăritene, asemănătoare scrierilor cuprinse în *Filocalie* şi *Everghetinos*. Până în anul 1816, când ediţia tipărită de Nicodim a apărut, ea a circulat printre monahi sub forma unor manuscrise rare.

El şi-a asumat sarcina de a pregăti această lucrare pentru tipar la cererea unor monahi athoniţi, care s-au angajat să plătească toate cheltuielile de tipărire.

Nicodim îi descrie pe autori ca pe nişte oameni ajunşi pe treptele cele mai înalte ale desăvârşirii, precum şi ca pe nişte autorităţi în probleme de asceză şi mistică. Cartea lor, după cum afirmă el, nu este rodul doar al simplei înţelepciuni omeneşti, ci este inspirată de Dumnezeu şi a fost scrisă din marea lor dragoste

---

[48] *Morala creştină*, pp. 272-273.

[49] *Epitome ek ton Prophetanaktodauitikon Psalmon*.

pentru aproapele lor. Ea cuprinde 836 de răspunsuri la tot atâtea întrebări care le-au fost adresate Sfinţilor Ioan şi Varsanufie de diferite persoane: „episcopi, preoţi, monahi, mireni, persoane tinere sau vârstnice, bolnavi şi sănătoşi"[50].

Unele dintre răspunsuri au fost scrise de Ioan, în vreme ce majoritatea lor au fost dictate de Varsanufie avvei Serid. *O carte extrem de ziditoare sufletului*, ne spune Nicodim, apreciată de Sfântul Simeon Noul Teolog (amândoi fiind cuprinşi în *Filocalia*), precum şi de alţi Părinţi; chiar şi Pavel, cel ce a compilat *Everghetinosul*, a preluat multe lucruri din ea şi le-a folosit în această carte.

Aghioritul îi pofteşte pe toţi, indiferent de clasa socială în care se află sau de nivelul de dezvoltare duhovnicesc la care au ajuns, să o citească mereu: „Căci este extrem de ziditoare pentru episcopi şi preoţi, cârmuitori şi oameni ai legii, dar mai ales pentru monahi, atât pentru isihaşti, cât şi pentru cei ce vieţuiesc în mănăstiri; şi, pe scurt, pentru începători, pentru cei ce se înalţă pe treptele duhovniceşti, cât şi pentru cei desăvârşiţi"[51].

Nicodim a tipărit mai apoi şi a tradus în greaca modernă *Interpretarea celor 150 de psalmi ai proorocului-rege David*[52], scrisă de Eftimie Zygadinos, adăugând o „Introducere" şi o mulţime de note de subsol şi de comentarii, care constituie aproape jumătate din această lucrare scrisă în două volume. În notele şi comentariile sale, el compară şi face adăugiri la explicaţiile oferite de

---

[50] Ed. a 2-a, Volos, 1960, p. 25.

[51] *Ibidem*, p. 27.

[52] *Hermeneia Euthymiou Zygadenou eis tous 150 Psalmous tou Prophetanaktos David*.

Zygadinos legate de cele ale Sfinţilor Părinţi sau limpezeşte ceea ce este neclar, în vreme ce în „Introducere" el atrage atenţia asupra învăţăturilor importante cuprinse în Psaltire cu privire la originea şi natura lucrurilor, precum şi morala sa sănătoasă şi plină de vigoare.

Pentru aceste şi alte merite ale ei, spune Nicodim, Psaltirea a fost socotită a fi deosebit de utilă şi folositoare din multe puncte de vedere de către Biserica Ortodoxă. Ea este folosită în rugăciunea personală de zi cu zi, precum şi în toate slujbele şi ierurgiile bisericeşti.

Motivul pentru care şi-a ales interpretarea psalmilor de către Zygadinos a fost faptul că această carte este cea mai cuprinzătoare şi cea mai valoroasă lucrare, luând în consideraţie lucrările tuturor celor care au interpretat Psaltirea mai înainte.

Este vrednic de notat faptul că ediţia lui Nicodim a lucrării lui Zygadinos cu privire la interpretarea Psaltirii a fost cercetată atent peste aproximativ un secol mai târziu de Sfântul Nectarie şi folosită în pregătirea propriei sale ediţii adnotate a Psaltirii în versuri[53].

După ce a terminat această lucrare, Nicodim a purces la pregătirea *Grădinii harurilor*[54], în care explică versurile celor nouă Ode cântate la Utrenie. El a simţit că exista o nevoie reală de a explica sensul acestor versuri în limba populară, pentru a le face să fie înţelese de marea majoritate a oamenilor, care nu puteau înţelege limba veche în care erau scrise acestea, sau măcar să aibă o idee cât de vagă a cugetelor adânci cuprinse într-însele, fără un astfel de ajutor. Aceste ode, subliniază el, au fost alese de Părinţi şi de Sfinţi Dascăli – primele opt din Vechiul Testament, iar a noua din

---

[53] Vezi *Psaltirea*, Atena, 1908, pp. 3, 6, 10, 11.

[54] *Kepos Chariton*.

Noul Testament – care au poruncit ca ele să fie psalmodiate zilnic de credincioşii dreptmăritori.

La explicaţiile sale legate de ode, care sunt destul de detaliate, cuprinzând peste 200 de pagini, Nicodim a anexat câteva texte ziditoare de suflet, cuprinzând unul scris de el însuşi despre „cugete” (*logismoi*), unul scris de Calist, patriarh al Constantinopolului, despre rugăciunea minţii sau rugăciunea inimii, şi unul scris de Ghenadie Scholarios, patriarh al Constantinopolului, despre legea duhovnicească din Evanghelie.

*Interpretarea celor 150 de Psalmi* şi *Grădina darurilor* nu sunt singurele cărţi ale lui Nicodim închinate interpretării imnelor. El a mai scris încă două: *Heortodromion* şi *Noua Scară*. Aceste patru lucrări, prin profunzimea şi mărimea lor, mai ales *Interpretarea* şi *Heortodromion*, care sunt în două volume, arată că Nicodim a conferit o mare valoare imnelor ca mijloace de zidire, dacă sunt înţelese cu adevărat. Totuşi această valoare este arareori apreciată la adevărata ei dimensiune, şi, de aceea, aceste cărţi, nu s-au bucurat de popularitatea majorităţii celorlalte scrieri ale sale.

*Interpretarea* a fost tipărită doar o dată, iar celelalte de două ori. Toate patru au fost tipărite postum: *Interpretarea*, în anii 1819-1821; *Grădina darurilor*, în anul 1819; *Heortodromion* în 1836, şi *Noua Scară* în 1844. În *Heortodromion*, sfântul interpretează canoanele praznicelor, preamărind evenimentele majore din viaţa Mântuitorului şi a Maicii Domnului.

Scopul său declarat în scrierea cărţii a fost acela de a face ca toate acestea canoane să poată fi înţelese de cei ce nu le puteau înţelege în greaca veche.

Dar el face mult mai mult decât aceasta: luând canoanele drept puncte de pornire, el pătrunde în numeroase subiecte cu caracter istoric, filosofic, teologic şi

dogmatic. Cunoaşterea şi înţelegerea sa profundă a credinţei ortodoxe îşi află o expresie elocventă în aceste discuţii.

Nicodim a terminat de scris *Noua Scară* în anul 1808, cu un an înainte de mutarea sa la Domnul. Titlul se aseamănă evident cu *Scara* Sfântului Ioan Scărarul (secolul al VII-lea), carte de care Nicodim a fost profund influenţat încă de la începutul vieţii sale monahale.

Aici, Nicodim interpretează integral cele 75 de *Anabathmoi* sau Trepte ale cărţii liturgice denumite *Marele Octoih* sau *Parakletiki*, nouă în fiecare dintre cele şapte glasuri ale căutărilor bizantine şi 12 în glasul al 8-lea, scrise după părerea lui Nicodim de Sfântul Teodor Studitul (sec. al IX-lea). Această carte se aseamănă în esenţa ei cu *Grădina darurilor* şi cu *Heortodromionul*.

Luând Treptele drept puncte de plecare, Nicodim discută probleme legate de doctrină, teologie, morală şi spiritualitate, toate scrise în limba greacă contemporană, simplă şi accesibilă tuturor. În acest scop, el scoate exemple din Sfântul Nichifor Calist Xanthopoulos, din alţi Sfinţi Părinţi, precum şi din dumnezeiasca Scriptură.

Comparând *Noua Scară* cu *Scara* Sfântului Ioan Scărarul, el spune că şi noua carte „este cu adevărat o scară, conducându-i pe oameni la cer”[55].

Ea este „o scară mai lipsită de frică decât *Scara* Sfântului Ioan, care este cunoscută de toţi, deoarece la fiecare trei *Anababathmoi* (Trepte) se află întotdeauna aşezat un *Anabathmos* către Duhul Sfânt, pentru a-i întări cu puterea şi harul Său pe cei ce urcă spre a nu se teme sau a ameţi din pricina înălţimii urcuşului”[56].

---

[55] Ed. a 2-a, Volos, 1956, p. 9.

[56] *Ibidem*, p. 10.

Pentru a alunga anumite bârfe ce se iscaseră între unii monahi athoniţi ignoranţi împotriva sa, Nicodim a scris cu doi ani înainte de moartea sa o *Mărturisire de credinţă* sau *Apologie*[57]. În acest tratat, tipărit în anul 1819, el mărturiseşte că este de acord cu:

1. Cele 12 articole ale Simbolului de Credinţă.
2. Toate celelalte dogme ale Bisericii Ortodoxe.
3. Cele şapte Taine, sub forma în care ele sunt păstrate în această Biserică.
4. Tradiţiile apostolice.
5. Tradiţiile Bisericii care au fost poruncite de urmaşii Sfinţilor Apostoli, atâta timp cât ele sunt întemeiate pe dogmele credinţei.
6. Toate Sfintele Canoane ale Apostolilor, ale celor şapte Sinoade Ecumenice, ale sinoadelor locale şi ale Părinţilor care au fost validate de Sinoadele Ecumenice al VI-lea şi al VII-lea, precum şi canoanele rânduite de aceleaşi sinoade.
7. Cu tot ceea ce altceva acceptă şi mărturiseşte Biserica Ortodoxă. Mai departe, el mărturiseşte că detestă şi denunţă tot ceea ce Biserica Ortodoxă detestă şi denunţă.

În calitate de kollivad, Nicodim a trebuit să se apere în problema parastaselor şi a Sfintei Împărtăşanii. Kollivazii susţineau ideea ca parastasele pentru adormiţi să nu fie săvârşite duminica, ziua Învierii Domnului, deci o zi de bucurie, ci ar trebui săvârşite în orice altă zi, de preferat sâmbătă; şi faptul că orice credincios adevărat ar trebui să se împărtăşească adesea. Antikollivazii căutau să aducă justificări pentru invenţia lor legată de săvârşirea parastaselor duminica şi-i criticau

[57] *Homologia Pisteos, etoi Apologia*, Veneţia, 1819.

cu asprime pe kollivazi pentru învăţăturile lor legate de parastase şi de Sfânta Împărtăşanie.

În a sa *Mărturisire de credinţă*, Nicodim face apel, în apărarea sa cu privire la parastase, la Sfintele Canoane, la cărţile liturgice, în special la *Triod* şi la *Parakletike*, pe afirmaţiile făcute de Părinţi, şi mai ales de Sfântul Ioan Damaschin, Dionisie Areopagitul şi Grigorie de Nyssa, precum şi *Tipicul* (seturi de reguli şi dispoziţii) Sfântului Munte.

În ceea ce priveşte Sfânta Împărtăşanie, bazându-se pe aceleaşi autorităţi, el apără învăţătura kollivazilor că un creştin care se pregăteşte cum se cuvine, ar trebui să primească Sfânta Împărtăşanie des, şi nu doar de câteva ori de-a lungul anului, aşa cum era obiceiul în vremea aceea.

În timpul îndelungatei sale cariere în calitate de scriitor, care a început în anul 1777 şi a continuat până în anul 1809, anul morţii sale, Nicodim a scris, pe lângă cele 26 de cărţi deja luate în consideraţie, şi un mare număr de lucrări mici. În afara câtorva predici scurte (*logoi*), a unei scrisori şi a unei rugăciuni închinate sfinţilor Teofan şi Modest, aceste scrieri au caracter imnografic.

Dintre predicile sale, cele mai cunoscute sunt: „Cuvântarea de laudă adusă Sfântului Ioan Hrisostom”[58] şi „Cuvântare de laudă la Duminica Părinţilor aghioriţi”[59].

Drintre epistolele sale, cea mai lungă şi cea mai importantă este adresată unui student al lui Athanasie Parios şi înfăţişează o apărare plină de forţă şi grăitoare a monahismului ortodox.

---

[58] *Logos Enkomiastikos eis Chrysostomon.*

[59] *Logos Enkomiastikos eis ten Kyriaken ton Hagioreiton Pateron.*

Printre lucrările sale imonografice sunt peste 40 de slujbe-acatist, cele mai multe dintre ele fiind propriile sale creaţii, în vreme ce restul sunt scrise de foşti imonografi şi au fost îmbunătăţite, corectate sau înfrumuseţate de el; a scris şi numeroase canoane, cele mai multe fiind propriile sale creaţii, în vreme ce restul sunt versiuni îmbunătăţite a unor canoane unei vechi; a scris şi un număr considerabil de imne liturgice cunoscute sub numele de *oikoi*, precum şi un număr mare de alte tipuri de imne liturgice: doxologii, encomii, idiomele, catisme, apolisuri şi tropare.

Lucrările imnografice ale lui Nicodim se caracterizează printr-un adânc simţământ religios, printr-o claritate de gândire şi un adevărat talent literar. Deşi adesea nu au originalitatea şi forţa imnelor lui Roman Melodul sau ale Sfântului Ioan Damaschin, compoziţiile sale sunt modelate după cele ale acestor mari imonografi bizantini, şi scrise în acelaşi limbaj grec, smulgând aceleaşi simţăminte religioase de pocăinţă, admiraţie şi bucurie duhovnicească. Multitudinea şi calitatea creaţiilor imnografice ale lui Nicodim îl fac să fie unul dintre cei mai mari imnografi ortodocşi ai epocii postbizantine.

Scrierile lui Nicodim exprimă nu numai profunzimea şi acurateţea istorică şi exegetică, fidelitatea faţă de Tradiţia Ortodoxă, extraordinara erudiţie, talentul literar remarcabil, o foarte mare dorinţă de a zidi duhovniceşte, ci şi o remarcabilă erudiţie. Ele înfăţişează mai multe domenii teologice: teologia mistico-ascetică, etica, legislaţia canonică, exegeza, aghiografia, liturgica, imnografia.

Marea de importanţă în calitate de autor religios a fost remarcată de numeroşi scriitori de vază din secolele al XIX-lea şi al XX-lea. Istoricul Constantin Sathas scria

în 1868: „Numeroasele scrieri ale lui Nicodim au contribuit la întărirea Ortodoxiei şi au adus un imens bine naţiunii elene”[60]. Un alt istoric, Manuel Ghedeon, peste alţi câţiva ani observa: „Nicodim s-a nevoit până în clipa morţii pentru progresul moral şi intelectual, dar şi pentru educarea compatrioţilor săi.

Lucrările sale, unele doar de câteva pagini, dar cele mai multe dintre ele extrem de voluminoase, rămân pururea o dovadă a evlaviei sale, a râvnei şi ostenelilor sale”[61]. Contemporanul lor rus, Porfirie Uspenski, remarca marea influenţă pe care Nicodim a exercitat-o prin in-termediul scrierilor sale şi susţine că „el a fost dascălul întregii lumi ortodoxe”[62].

I.Th. Kolitsaras, care a scris în anul 1953 cea dintâi istorisire pe larg a vieţii şi scrierilor lui Nicodim, remarcă faptul că „el a fost, după părerea celor care s-au ocupat de viaţa şi operele sale, unul dintre cei mai mari teologi ai epocii postbizantine şi cel mai mare dintre toţi cei ce au vieţuit în Sfântul Munte de la începuturi până în ziua de azi”[63]. Părintele Teoclit Dionisiatul, care a tipărit acum câţiva ani o carte în care oferă o istorisire pe larg a vieţii, personalităţii şi lucrărilor lui Nicodim, afirmă faptul că „el a fost un mare teolog, în sensul mai larg al acestui termen, lăsând în urma sa un imens număr de scrieri, foarte personale, într-un stil caracteristic şi de mare zidire duhovnicească”[64]. În cele din urmă

[60] *Neohellenike Philologia* („Literatura greacă modernă”), Atena, 1868, p. 626.

[61] *Athos*, Constantinopol, 1885, p. 217.

[62] *Istoria bisericească*. Citat de Teoclit Dionisiatul, *op. cit.*, p. 214.

[63] *Aktines*, octombrie 1953, p. 400.

[64] *Op. cit.*, p. 368.

spre a mai oferi o pildă, H.A. Hodges spune că „Nicodim este astăzi un stâlp al Ortodoxiei”[65].

Sfântul Nicodim nu a fost doar un mare teolog în sensul mai larg al cuvântului, ci şi un foarte preţios povăţuitor sau un mare duhovnic.

Biograful său Eftimie certifică acest lucru pe baza celor văzute zi de zi, a faptului că Nicodim era o călăuză infailibilă pentru cei ce rătăceau sau se aflau în înşelare, ori erau necăjiţi. „Aproape toţi cei răniţi de păcat şi-au părăsit ierarhii şi duhovnicii şi s-au dus la Nicodim cel atât de ponosit îmbrăcat, pentru a-şi afla leacul şi mângâierea în necazurile lor; nu numai monahii din mănăstiri, schituri şi chilii, ci şi numeroşi creştini din diferite locuri.”[66]

Printre aceştia se aflau oameni care se lepădaseră de credinţa creştină şi îmbrăţişaseră religia Islamului. După ce se pocăiau, se duceau în Sfântul Munte spre a-şi mărturisi păcatele şi se pregăteau să intre din nou în Biserică. Pentru o astfel de pregătire mulţi dintre ei s-au dus la Nicodim la recomandarea duhovnicilor lor, spre a primi învăţături de credinţă şi poveţe. Noul mucenic Constantin din Hydra a fost unul dintre aceştia. El a stat timp de cinci ani la arhondaricul Mănăstirii Iviru, şi în tot acest timp a fost catehumen al lui Nicodim, al cărui schit nu era departe de mănăstire. Constantin a pătimit mucenicia în anul 1800 în insula Rodos. Atunci când Nicodim a aflat de acest lucru, s-a bucurat şi a scris viaţa mucenicului, precum şi o frumoasă slujbă în cinstea sa[67].

---

[65] *Unseen Warfare/ (Războiul nevăzut)*, Londra, 1952, p. 45.

[66] *Op. cit.*, p. 215.

[67] Teoclit Dionisiatul, *op. cit.*, p. 285.

Astfel, Nicodim a fost, ca şi prietenul şi dascălul său, Macarie din Corint, un „duhovnic al mucenicilor”. El a pregătit mucenici nu numai în acest mod direct, ci şi indirect, prin contribuţia pe care şi-a adus-o la lucrarea lui Macarie, *Noul Martirologiu*, pe care l-a pregătit spre tipărire, aşa cum am văzut deja.

Un alt lucru important referitor la Nicodim, care tre-buie scos în evidenţă, este acela că el a fost un isihast. El a început să practice rugăciunea lăuntrică înainte de a se duce în Sfântul Munte.

Eftimie, care l-a cunoscut pe tot parcursul acestei perioade de timp, certifică faptul că el practica rugăciunea minţii „pururea, în tot ceasul zi şi noapte”[68].

În ceea ce priveşte caracterul lui Nicodim, avem mărturia unei alte persoane care l-a cunoscut îndeaproape, şi anume monahul Onufrie, precum şi mărturiile altor contemporani de-ai săi. Onufrie spune: „Era simplu în purtări şi cu stăpânire de sine, blând şi plăcut la înfăţişare, lepădat de orice fel de bunuri pământeşti, netulburat şi plin de linişte şi pace”[69].

Un alt contemporan de-al său, istoricul Zaviros, îl numeşte pe Nicodim „un om înţelept şi venerabil”[70]. Iar unul dintre biografii săi cei mai competenţi, Kolitsaras, spune: „Toţi cei care l-au cunoscut, fie personal, fie din scrierile sale, aveau convingerea că Nicodim era nu numai un teolog înţelept şi profund, un povăţuitor luminat al tuturor, de la patriarh până la cel mai umil credincios, dar şi un sfânt adevărat, care vieţuia după Hristos şi împrăştia în jurul său harul lui Hristos”[71].

---

[68] *Ibidem*, p. 215.
[69] *Ibidem*, p. 12.
[70] *Grecia modernă*, Atena, 1872, p. 500.
[71] *Aktines*, octombire 1953, p. 407.

Nicodim nu a fost făcător de minuni, ca Sfinţii Cosma şi Macarie al Corintului. Dar acest lucru nu l-a împiedicat să fie considerat sfânt cu mult înainte ca Patriarhia Ecumenică a Constantinopolului să-l fi canonizat în anul 1955[72]. În Biserica Ortodoxă, minunile nu sunt esenţiale pentru canonizare. Astfel Nicolae Cabasila (sec. al XIV-lea) remarcă „Minunile nu sunt întotdeauna dovada unei vieţi pline de virtuţi. Fiindcă nu toţi sfinţii au săvârşit minuni, nici toţi cei ce săvârşeau minuni erau oameni care cultivau virtuţile. Numeroşi sfinţi care au fost înălţaţi de Dumnezeu pe cele mai înalte trepte ale vieţii duhovniceşti şi săvârşeau mari fapte de virtute n-au săvârşit minuni"[73]. Motivele recunoaşterii lui Nicodim drept sfânt sunt marile sale contribuţii teologice în viaţa Bisericii, felul său de viaţă creştin cu totul exemplar, virtuţile şi sfinţenia vieţii sale.

Recunoaştera oficială a lui Nicodim în calitate de sfânt a fost cerută în anul 1953 de Mănăstirea Lavra, de care ţinea chilie Skourtaioi, acolo unde Nicodim şi-a petrecut ultimele zile ale vieţii.

Atunci când acest lucru s-a petrecut, peste alţi doi ani, a fost o mare bucurie în tot Sfântul Munte, ca şi pentru ortodocşii din alte ţări.

După această recunoaştere, a crescut interesul faţă de viaţa, caracterul şi gândirea sa. S-au scris câteva cărţi despre el în limba greacă şi una în limba franceză. Icoanele care îl înfăţişează au fost pictate (zugrăvite) de Fotie Kontoglou, un renumit iconograf elen, precum şi de alţii, icoane care se pot vedea în numeroase biserici. De asemenea, au fost înălţate numeroase biserici şi paraclise au fost înălţate în cinstea sa: una dintre ele în

---

[72] Teoclit Dionisiatul, *op. cit.*, pp. 10-11.

[73] *Viaţa în Hristos*, Migne, Patrologia Graeca, vol. 150.

insula sa de baştină, Naxos, două în împrejurimile Atenei, iar altele în diferitele regiuni ale Greciei; iar acum se fac pregătiri pentru înălţarea unei biserici închinate lui în apropierea chiliei Skourtaioi.

Slujba Sfântului Nicodim, cuprinzându-i biografia şi numeroase imne frumoase, a fost alcătuită în anul 1955 de monahul aghiorit Gherasim Micragiannanitis („De la mica Sfânta Ana"), imnograful elen cel mai de vază de după Nicodim. Această slujbă se săvârşeşte în ziua prăznuirii sale, pe data de 14 iulie. În troparul său se spune: „Împodobit cu darul înţelepciunii, o, părinte, te-ai arătat trâmbiţă a Duhului şi dascăl al virtuţii, o, Nicodime, grăitorule de Dumnezeu; căci tuturor le-ai dăruit învăţături de mântuire şi curăţire a vieţii, luminându-i pe toţi cu ajutorul scrierilor tale, prin ale căror virtuţi ai strălucit ca o lumină în lume".

# Viața Sfântului Nicodim

de Gherasim Micragiannanitis Athonitul[1]

Virtutea este cu adevărat ceva măreţ şi ceresc, avându-şi izvorul şi începutul în Dumnezeu, conferindu-le cinstire şi slavă celor ce o iubesc şi luptă să o păstreze. Datorită virtuţilor lor, Sfinţii Prooroci au fost slăviţi, Apostolii care au grăit de Dumnezeu au fost măriţi, mucenicii pururea biruitori au săvârşit fapte eroice, ierarhii cei asemenea lui Dumnezeu s-au dovedit adevăraţi şi minunaţi eroi ai credinţei, iar de Dumnezeu insuflaţii Părinţi au devenit casnicii lui Dumnezeu. Datorită virtuţilor, sfinţii iubitori de Dumnezeu au săvârşit „lucruri ciudate şi paradoxale"[2] în lume, devenind mari luminători, ca unii ce aveau „cuvintele vieţii", şi dăruind lumina „de la răsăritul şi până la apusul soarelui", spre

---

[1] Părintele Gherasim vieţuieşte la coliba „Mica Sfânta Ana", o mică aşezare pustnicească de pe lângă Schitul „Sfânta Ana" din Sfântul Munte. El este cel mai de seamă imnograf al Bisericii Ortodoxe Elene din zilele noastre. Vezi cartea mea despre Athos, *Ancoraţi în Dumnezeu*, pp. 196-197. Textul de faţă este o traducere uşor prescurtată pe care am alcătuit-o din biografia inclusă în cartea pr. Gherasim, *Slujba în cinstea Sfântului și de Dumnezeu luminatului părintelui și dascălului nostru Nicodim Aghioritul*, Muntele Athos, 1955. Această biografie se bazează în principal pe biografia scrisă de monahul Eftimie, un frate duhovnicesc al lui Nicodim.

[2] Frazele citate între ghilimele au fost luate fie din Sfânta Scriptură, fie din imnele Bisericii Ortodoxe sau din scrierile Sfinţilor Părinţi ai Bisericii Ortodoxe.

luminarea „celor cufundaţi în întunericul şi umbra morţii" – după dumnezeieştile cuvinte –, spre veşnica mântuire a sufletelor. Virtuţile îl fac pe om fericit, un înger pe pământ, plin de dumnezeiasca lumină atât atunci când păstrează tăcerea, cât şi atunci când grăieşte, o vie manifestare a tot ceea ce este bun şi ziditor, moştenitor al lui Dumnezeu, împreună vieţuitor cu Hristos în împărăţia luminii şi iubirii.

Pentru cei ce au iubit cu adevărat virtuţile, vrednici lucrători ai acestora, luminător şi propovăduitor al virtuţilor în faptă şi în cuvânt a fost şi de Dumnezeu înţeleptitul Nicodim, marele şi preaînţeleptul Dascăl al Bisericii, minunatul între monahii Athosului, strălucitorul luceafăr al cereştii înţelepciuni şi al vieţii celei întru Hristos; el, cel ce a strălucit vremurile nu prea îndepărtate de noi, luminând cele mai îndepărtate părţi ale pământului prin scrierile sale pline de dumnezeiască înţelepciune; trâmbiţa melodioasă a Duhului Sfânt; limba cea preaînţeleaptă şi plină de dulceaţa mierii, cu care s-a arătat „puterea în cuvânt", explicând cuvintele vieţii celei veşnice şi cugetele luminoase ale Sfinţilor Părinţi; dascăl practic al vieţii ascetice; luminător plin de dumnezeiască înţelepciune al urcuşului duhovnicesc şi descoperitor al ispitelor şi încercărilor ce se ivesc pe cale; „stâlp şi cetate întărită" a Bisericii Ortodoxe şi fala ei strălucitoare, şi preaputernic pierzător al tuturor învăţăturilor eretice deşarte; cel ce în felurite chipuri L-a proslăvit pe Dumnezeu şi a fost la rândul său slăvit de Domnul! „Eu preamăresc pe cei ce Mă preaslăvesc pe Mine"[3], zice Domnul Atotţiitorul.

Acest preaînţelept, plin de virtuţi şi minunat Luminător şi Dascăl al Bisericii, limba de foc a sfinţilor Dascăli

---

[3] 1 Regi 2,30 (Septuaginta).

de odinioară, dumnezeiescul Nicodim s-a născut în insula Naxos, una dintre insulele Ciclade, la anul Domnului 1749, din părinţi cucernici şi plini de virtuţi, Antonie şi Anastasia Kallivourtsis. La Sfântul Botez a primit numele Nicolae. Ei au fost cei dintâi care şi-au adăpat fiul, încă din pruncie, cu apele cele de viaţă dătătoare ale credinţei. O dovadă clară a credinţei fierbinţi a părinţilor sfântului, şi mai ales a mamei sale, îl reprezintă faptul că, mai târziu, aceasta a devenit maică[4]. Ea a luat asupra sa jugul cel uşor al lui Hristos, primind numele Agata.

Copil fiind, era foarte atent şi cuminte, evitând relele tovărăşii şi tot ceea ce putea vătăma omul cel lăuntric. Atent cu purtările sale, având o excepţională trezvie, decenţă, râvnă faţă de tot ceea ce este bun şi ziditor, dragoste faţă de sfintele, dar şi faţă de laicele învăţături erau trăsăturile specifice ale tânărului Nicolae. Dar mai presus de orice, el se deosebea, printr-o mare agerime a minţii, o înţelegere adâncă a lucrurilor, un strălucitor intelect şi o memorie ieşită din comun. Aceste calităţi ale sale i-au uimit nu numai pe cei de o vârstă cu el, dar şi pe cei ce au observat atâtea calităţi ieşite din comun şi daruri minunate la o vârstă atât de fragedă.

El a fost mai întâi educat în cei dintâi ani de şcoală în Naxos de preotul parohiei sale, care i-a insuflat şi dragostea faţă de Hristos şi faţă de sfânta Sa Biserică, precum şi faţă de tot ceea ce este bun şi ziditor.

El a slujit pe lângă acest preot cu mare râvnă şi devotament, ajutându-l în timpul săvârşirii Dumnezeieştii Liturghii şi al celorlalte sfinte slujbe.

Fiind astfel bine pregătit de cucernicul preot din parohia sa, fericitul tânăr a urmat mai apoi cursurile

---

[4] La mănăstirea de maici a Sfântului Ioan Hrisostom din Naxos.

şcolii din Naxos. Aici a primit o educaţie aleasă atât religioasă, cât şi laică de la învăţatul dascăl al naţiunii elene, arhimandritul Hrisantos, fratele minunatului şi celui asemenea cu Apostolii şi Sfânt Mucenic, Sfântul Cosma Etolianul.

Se ştie că în Naxos, datorită grijii învăţaţi ierarhi Teona, Atanasie, Ioasaf şi a altora, a fost înfiinţată o şcoală care a început să fie renovată în anul 1770. În 1781 a fost mutată în Mănăstirea „Sfântul Gheorghe", unde a funcţionat până în anul 1821. Arhimandritul Hrisantas Etolianul, despre care am menţionat, a fost conducătorul şcolii şi a fost profesor până la moartea sa, în 1785. Având un asemenea dascăl, tânărul Nicolae a primit o educaţie aleasă; şi tot acolo s-a aprins în el dorinţa de a primi mai multă învăţătură, la un nivel din ce în ce mai înalt.

La vârsta de 15 ani a fost dus de tatăl său la Smirna, la minunata şcoală elenă din acel oraş, care mai târziu a fost numită „Şcoala evanghelică" şi a devenit binecunoscută pretutindeni. El a intrat în acestă şcoală ca elev intern. Aici a avut un dascăl şi mai de seamă, pe Ierotei Voulismos din Ithaca, binecunoscut pe atunci pentru cultura sa vastă, cât şi pentru statutul său moral ireproşabil. Nicolae a stat aici vreme de cinci ani.

Progresând mereu în cunoaştere, el i-a uimit pe toţi prin remarcabila capacitate de acumulare şi asimilare a cunoştinţelor, prin extraordinara memorie şi o putere de judecată plină de lumină, precum şi prin grija deosebită faţă de felul său de a se purta, cât şi prin ţinuta remarcabilă.

Despre el s-ar putea spune ceea ce Sfântul Grigorie Teologul a spus despre fratele său Chesarie: „Ce ramură a cunoaşterii nu stăpânea el? Sau, mai degrabă, în ce ramură a educaţiei nu-i întrecea el pe cei ce-şi făcuseră

dintr-însa unicul lor obiect de studiu? Toate obiectele el le aprofunda la fel, şi pe fiecare dintre ele la modul absolut, de parcă n-ar fi existat şi celelalte"[5].

În timp ce îşi făcea studiile la această şcoală, tânărul Nicolae a devenit dascăl al colegilor săi, analizând şi rezolvând diverse teme pentru ei şi învăţându-i cu răbdare ceea ce ei nu reuşiseră să priceapă şi să înţeleagă în timpul orelor de studiu.

Pentru acestă bunăvoinţă a sa, ca şi pentru bunătatea şi alte daruri duhovniceşti cu care era împodobit, era foarte îndrăgit de colegii săi, aşa încât aceştia s-au oferit să-l ajute şi chiar să-l înlocuiască la treburile casei, în ciuda protestelor şi a obiecţiilor aduse de el.

Însuşi Ierotei, dascălul, apreciind strălucitoarea sa pregătire teologică, precum şi alte cunoştinţe dobândite de Nicolae, ca şi virtuţile sale morale, a scris mai târziu despre el, după ce părăsise şcoala: „Vino, fiule, chiar acum la bătrâneţile mele, ca să te pot lăsa în locul meu la şcoală, deoarece nu am pe nimeni altcineva care să aibă pregătirea ta".

La Şcoala evanghelică, pe lângă obiectele de educaţie generală, a învăţat teologia, limba şi literatura greacă veche, precum şi latina, italiana şi franceza. Cunoştinţele sale de greacă veche erau cu adevărat rare şi sunt exprimate cu strălucire în toate lucrările sale. El o stăpânea la perfecţie şi putea să scrie şi să se exprime sub toate formele limbii în fazele şi variantele sale istorice. A compus epigrame în dialectul homeric cu aceeaşi uşurinţă cu care interpreta textele sfinte în greaca modernă populară pentru a le face pe acestea accesibile oamenilor de rând.

---

[5] *Panegiric despre fratele Chesarie*, Migne, Patrologia Graeca, vol. 35.

În anul 1770, din pricina persecuţiei şi masacrelor pătimite de creştini din partea turcilor, care se înfuriaseră din cauză că flota lor fusese distrusă de ruşi la Tsesme[6], a plecat din Smirna şi s-a reîntors în locul său de baştină, în Naxos, acolo unde mitropolitul de Paros şi Naxos, Antim Vardis, l-a angajat ca secretar al său, având dorinţa de a-l pregăti mai bine „pentru lucrările cele mai desăvârşite ale harului", iar mai apoi să-l iniţieze în marea chemare şi taină a preoţiei „spre a-I sluji Domnului". El a rămas cu Antim la Naxos timp de cinci ani. Aici a avut ocazia de a-i întâlni pe preacuvioşii ieromonahi atoniţi Grigorie şi Nifon, ca şi pe monahul Arsenie, oameni care cu adevărat ajunseseră pe cele mai înalte trepte ale desăvârşirii morale şi ale vieţii duhovniceşti.

Aceştia i-au vorbit despre viaţa îngerească a monahilor şi a asceţilor din Sfântul Munte şi l-au iniţiat în tainele rugăciunii duhovniceşti, socotindu-l potrivit pentru a primi tainele acelei binecuvântate practici.

Datorită prieteniei şi conversaţiilor avute cu aceşti cuvioşi, inima fericitului Nicolae s-a aprins de dumnezeiescul dor şi s-a înflăcărat de dorirea după viaţa îngerească a monahilor athoniţi.

Deoarece auzise multe lucruri despre virtuţile şi înţelepciunea mitropolitului de Corint, Sfântul Macarie Notaras, Nicolae s-a dus şi s-a întâlnit cu el în Hydra, acolo unde locuia, pentru a fi şi mai mult întâlnit şi luminat de el în viaţa cea ascetică după Hristos, spre care el îşi îndreptase deja toate dorinţele sufletului său. După această întâlnire s-a închegat o strânsă legătură duhovnicească pentru tot restul vieţii, precum şi o pro-

---

[6] Port pe coasta de apus a Asiei Mici, pe partea opusă insulei Chios.

fundă dragoste şi respect reciproc între aceşti doi cuvioşi de Dumnezeu luminaţi. Aici s-a întâlnit şi cu monahul Silvestru din Cezareea, renumit pentru virtuţile sale, ducând o viaţă de nevoinţe duhovniceşti într-o chilie aflată în pustie „hrănit de mierea liniştii (*hesychia*) şi a contemplaţiilor duhovniceşti”. Dorinţa lui Nicolae pentru viaţa îngerească a monahilor a fost şi mai mult aprinsă de acest pustnic înduhovnicit şi înţelept:

Inima sa, care deja ardea de dorul de fericita viaţă duhovnicească şi pentru darurile Duhului, l-a determinat să ceară scrisori de recomandare de la bătrânul[7] Silvestru, părăsind Naxos-ul în anul 1775, spre a se duce în Sfântul Munte, lepădându-se de lume şi de sine însuşi, după cuvintele lui Hristos, dorind a ridica dulcea şi izbăvitoarea Cruce a Mântuitorului. În ziua plecării sale din Naxos s-a întâmplat următorul incident care ne arată râvna fierbinte a lui Nicolae pentru viaţa monahală. După ce a coborât pe ţărm, a găsit o corabie gata de plecare către Sfântul Munte, mulţumindu-I lui Dumnezeu pentru că îi împlinise dorinţa. L-a rugat pe căpitan să-l ia la bordul vasului. Căpitanul i-a făgăduit să-l anunţe în momentul plecării. Dar, dintr-o pricină necunoscută, a plecat fără a-l anunţa pe Nicolae, care, văzând că vasul pleacă, a început să ţipe şi să plângă deoarece fusese lăsat la mal. Şi fără să mai stea pe gânduri, a sărit în mare, dorind să ajungă înot la corabia care tocmai plecase. Marinarii, văzând acest lucru, s-au

[7] Termenul „gheronda” sau „gheron” înseamnă „bătrân”, „sfânt”. În monahismul grec „gheronda” este un monah vestit pentru marea sa cuvioşie şi virtuţile sale morale, cunoaşterea profundă a Sfintei Scripturi şi a doctrinelor şi canoanelor Bisericii, o îndelungată experienţă în viaţa duhovnicească şi capacitatea de a-i călăuzi pe alţii şi de a-i învăţa calea spre Dumnezeu. *Cf.* termenului sanscrit „guru” şi cel rusesc „stareţ”.

întors şi l-au luat la bordul navei; şi, pornind la drum, au ajuns cu bine în Sfântul Munte.

Debarcând în Sfântul Munte, Nicolae s-a bucurat cu o nespusă bucurie. Şi mergând la Mănăstirea Dionisiu, după poveţele primite de la bătrânul Silvestru, a aflat acolo mulţi cuvioşi împodobiţi cu toate virtuţile, plini de cucernicie şi de darurile nevoinţelor duhovniceşti.

Printre ei se afla şi bătrânul Macarie[8] dimpreună cu părintele Avramie şi cu alţii care duceau o viaţă de nevoinţe şi lupte duhovniceşti plini de râvnă şi sfinţenie. Admirând darurile lor lăuntrice, a rămas în această sfântă şi veche mănăstire cenobitică[9]. Aici, plin de dumnezeiască râvnă pentru această viaţă sfântă, trăită după Hristos, şi lepădând cu totul orice cuget şi simţământ lumesc, a fost tuns monah, primind schima cea mică[10], şi numele Nicodim.

Atunci când Părinţii mănăstirii au ajuns să-i cunoască excepţionalele daruri şi profunda educaţie şi cunoaştere şi să-i stimeze calda cuvioşie, nevoinţele pe care şi le-a asumat şi nerăbdarea arătată în a urma

---

[8] A nu se confunda cu Sfântul Macarie al Corintului.

[9] O mănăstire cenobitică (de obşte) este condusă de un stareţ ajutat de un comitet format din doi-trei monahi bătrâni, în toate bunurile sunt administrate în comun, iar mesele sunt luate de toţi laolaltă la trapeză. Sistemul cenobitic este mai vechi şi mai sever decât cel „idioritmic", care apare spre sfârşitul secolului al XIV-lea. O mănăstire idioritmică este condusă de un consiliu monahal, cu dreptul de a deţine proprietate particulară, iar fiecare îşi pregăteşte hrana şi ia masa în propria chilie.

[10] În monahismul ortodox răsăritean timpuriu există doar o singură schimă pentru monahi: marea schimă îngerească. Schima mică monahală a fost concepută de unii Părinţi de mai târziu ca o concesie făcută slăbiciunilor şi neputinţelor omeneşti. Vezi *Pidalionul* Sfântului Nicodim Aghioritul. În *Evhologiu* există o diferenţiere între cele trei grade monahale: rasofor, schima mică şi schima cea mare, îngerească.

regulile sfintei şi minunatei vieţi cenobitice, ca şi caracterul atât de frumos, l-au numit citeţ al mănăstirii.

Aici, Nicodim s-a dovedit a fi neîntrecut din toate punctele de vedere, atât în ascultarea aparte în care fusese numit, cât şi în nevoinţele duhovniceşti, cu ajutorul cărora progresa zi de zi, „întrecându-i pe cei aflaţi înaintea sa", supunându-şi trupul duhului, luminându-şi mintea prin meditaţia la cele înalte şi pregătindu-se pentru cea mai înaltă nevoinţă a liniştirii îndumnezeitoare, precum şi în suprema filosofie după Hristos, întru care s-a dovedit a fi neîntrecut, atât în cuvânt, cât şi în faptă.

În anul 1777 în Sfântul Munte a sosit Sfântul Macarie, mitropolitul Corintului, care se întâlnise cu Nicodim la Hydra. După ce a vizitat sfintele mănăstiri, s-a dus la Karyes[11] şi a locuit în chilia Sfântului Antonie[12], a concetăţeanului său David. Aici l-a chemat pe fericitul Nicodim şi l-a îndemnat să tipărească monumentalele cărţi duhovniceşti *Filocalia* şi *Everghetinosul*, precum şi *Cu privire la Împărtăşania necontenită*, oferindu-i astfel ocazia să se dedice celor mai înalte eforturi duhovniceşti, lucru care l-a făcut să ajungă un veşnic Luminător al Bisericii şi un Dascăl universal al cucerniciei. El a început cu *Filocalia*, a parcurs întreg manuscrisul şi l-a pus la punct, ori de câte ori acest lucru s-a dovedit a fi necesar, iar apoi a scris o minunată „Introducere", precum şi o frumoasă „Schiţă biografică" în cazul fiecărui sfânt autor. Apoi, a corectat *Everghetinosul*, la care şi-a adus, de asemenea, contribuţia printr-o minunată „Introducere". În fine, a corectat şi a făcut adăugiri la cartea

[11] Capitala Sfântului Munte.

[12] Locul acestei chilii este ocupat acum de Schitul rusesc „Sfântul Andrei", care a fost ctitorit spre mijlocul secolului al XIX-lea, iar acum nu mai are vieţuitori.

*Cu privire la Împărtăşania necontenită*. Când acestea au fost gata, Sfântul Macarie le-a luat şi a plecat la Smyrna pentru a se ocupa de tipărirea lor.

După plecarea Sfântului Macarie, dumnezeiescul Nicodim a rămas la Karyes, ca oaspete al chiliei „Sfântul Gheorghe” care ţinea la Mănăstirea Marea Lavră şi este îndeobşte cunoscută sub numele de „Skourtaioi”[13]. El s-a legat de aceşti monahi cu legăturile unei prietenii de nezdruncinat şi întru dragostea Domnului nostru Iisus Hristos. Aici s-a ocupat timp de un an cu copierea[14] *Alfabetalfabetosului*, o carte scrisă de Sfântul Meletie Mărturisitorul[15] care cuprinde învăţături duhovniceşti în versuri. Apoi a revenit la mănăstirea sa.

În timp ce se afla la Mănăstirea Dionisiu, ducând lupta cea bună a ascezei şi a vieţii celei după Hristos, şi urcând în fiecare zi trepte duhovniceşti în inima sa, auzi de virtuţile părintelui Paisie Velicikovski[16], care se afla în România şi avea sub îndrumarea sa duhovnicească peste o mie de fraţi pe care îi învăţa printre altele „rugăciunea minţii”. Se hotărî să meargă acolo, având o dragoste nemărginită faţă de această îndumnezeitoare practică. Când se urcă pe vasul care pleca din Athos, se stârni deodată o furtună violentă pe mare. Aflându-se în pericol de scufundare, marinarii fură obligaţi să schimbe cursul corăbiei şi, după numeroase eforturi, acostară la Tassos. Aici, Nicodim renunţă la planul său de a se duce în România.

Când se întoarse în Sfântul Munte, nu se mai duse la Mănăstirea Dionisiu, ci înflăcărat de dragoste pentru

---

[13] Fraţii Skourtaioi erau pictori de icoane şi, întocmai ca Nicodim, vajnici apărători ai Sfintei Tradiţii, kollivazii.

[14] Şi, de asemenea, cu corectura.

[15] Un ascet din secolul al XIII-lea.

[16] Sfântul Paisie Velicikovski (1722-1794).

liniştea necesară cercetării netulburate a Sfintei Scripturi şi pentru neîncetata rugăciune fără de împrăştiere se duse o vreme la chilia Skourtaioi. Apoi se instală într-o încăpere liniştită şi izolată a chiliei Sfântului Atanasie, unde se dedică meditaţiei duhovniceşti şi rugăciunii neîncetate, datorită căreia mintea sa se lumina, iar sufletul se hrănea cu dumnezeieştile descoperiri. Părea întru totul îndumnezeit şi plin de har şi de o dumnezeiască pace. În anumite perioade ale zilei se ocupa cu copiatul manuscriselor, ca mijloc de a-şi asigura necesităţile vieţii. Aici compunea idiomele[17] şi tropare[18] pentru împodobirea slujbelor închinate Sfinţilor Ierarhi Atanasie şi Chiril, cărora le era închinat paraclisul chiliei.

La scurt timp, veni din Naxos şi se stabili în schitul Mănăstirii Pantocrator, cunoscută acum sub numele Kapsala, monahul cel împodobit cu toate virtuţile, bătrânul Arsenie Peloponezianul, pe care dumnezeiescul Nicodim îl întâlnise în Naxos şi din gura căruia auzise cereştile şi preadulcile cuvinte cu privire la viaţa de nevoinţe duhovniceşti, iar acestea l-au făcut să as-pire la daruri şi mai mari. Auzind de sosirea acestuia, dumnezeiescul Părinte se duse la Schitul Pantocrator, şi aflându-l acolo, deveni ucenicul său.

Aici, la sfântul schit, fericitul Nicodim îşi fixă locul luptelor duhovniceşti, intrând în marea etapă a liniştirii după care tânjise atât de mult şi pe care o căuta cu dorinţa cu care cerbul însetat caută apa.

Totuşi vizita adesea chilia iubită de el a fraţilor „Skourtaioi”.

---

[17] Pluralul de la „idiomelă”.

[18] „Prosomoia” sunt tropare care se aseamănă între ele din punct de vedere al melodiei şi al întregii lor structuri.

La Kapsala se închină cu totul marilor lupte duhovniceşti ale sfintei filosofii, celei după Hristos. Şi cercetând zi şi noapte Legea lui Dumnezeu – de Dumnezeu insuflatele Sfinte Scripturi – şi Părinţii Bisericii, înţelept în cele dumnezeieşti, era plin de bucurie duhovnicească, ajungând să cunoască tainele lui Dumnezeu, vieţuind deasupra lucrurilor celor văzute. Cine poate povesti dumnezeieştile lupte şi eforturile fericitului Părinte săvârşite aici? Lepădându-se cu totul de sine şi lăsând deoparte orice grijă faţă de cele materiale, el îşi înfrânse cu totul mintea cea trupească, prin postire aspră, prin neîncetată rugăciune a minţii şi alte nevoinţe ale vieţii celei aspre a nevoinţelor duhovniceşti. Şi prin acest fericit mod de viaţă, chipul său era plin de strălucire, lumină şi sfinţenie. De aici, ca un alt Moise, el urcă pe muntele virtuţilor şi intră în zorile slăvite ale contemplaţiei duhovniceşti, şi văzu, atât cât îi sta unui om în putere să vadă, pe nevăzutul Dumnezeu, auzi cuvinte de negrăit şi primind adevărata luminare a harului – strălucirile nemateriale şi lucrările Duhului Sfânt. Ajunse la treapta unirii cu Dumnezeu şi deveni fericit şi preaîndumnezeit, un înger în trup, un mistic inspirat de cereasca cunoaştere, un preafericit cunoscător al tainelor Duhului, transmiţând şi limpezind pentru noi prin „cuvintele harului”, roadele şi binecuvântările sale, de care se bucura întru totul.

Fiind acum plin de har şi înţelepciune şi primind de Sus darul de a învăţa pe alţii cele cereşti, dumnezeiescul Nicodim deveni un preastrălucit Luminător al Bisericii Ortodoxe, un mare Dascăl al creştinătăţii şi cel mai puternic adversar al oricărei erezii şi învăţături eretice. Ca apa care se scurge în viaţa şi bucuria veşnică, după cuvintele proorocului David, cuvântul harului ţâşnea în torente din fericita sa gură; iar râurile învăţăturilor sale

împrospătau şi udau sufletele nu numai ale monahilor athoniţi, ci şi restul Sfintei Biserici a lui Hristos. Sfânta sa mână a scris o mulţime de sfinte cărţi şi nenumărate dulci imne şi slujbe duhovniceşti în cinstea sfinţilor. Sfintele sale scrieri – teologice, dogmatice, interpretative şi morale – constituie o întreagă bibliotecă. Iar întrînsele strălucesc sublimul şi adâncimea cunoaşterii dumnezeieşti şi omeneşti, precum şi revărsarea înţelepciunii celei cereşti.

De Dumnezeu luminatul Nicodim şi-a încordat toate puterile minţii şi ale sufletului în scrierea sfintelor sale învăţături zi şi noapte, spre zidirea aproapelui şi îmbogăţirea Sfintei noastre Biserici, pe care el a luminat-o şi a împodobit-o în vremurile mai apropiate de noi.

În anul 1782, bătrânul Arsenie de la Schitul Pantocrator plecă în insuliţa Skyropoula, în sudul peninsulei athonite[19]. Dumnezeiescul Nicodim îl urmă. Viaţa de acolo era plină de greutăţi. Dintr-o scrisoare către vărul său Ierotei, episcop de Euripos, aflăm de aspectul arid al insulei, acolo unde singurii lor tovarăşi erau păsările care se hrăneau cu peşti. Şi aici, viaţa sa era îngerească şi cerească. Vieţuia ca o fiinţă netrupească. Muncind din greu, de-abia îşi putea asigura necesităţile elementare ale vieţii.

Şi aceasta deoarece el prefera, după cum scrie: „Viaţa de muncitor şi de osteneală: săpatul, cositul, semănatul, recoltarea roadelor şi toate celelalte lucruri cotidiene prin care se caracterizează viaţa cea trudnică din insulele pustii”. Pe lângă toate acestea, îi lipseau cărţile. Dar el se bucura de o negrăită şi de o slăvită bucurie, închinându-şi tot timpul lucrării neîncetatei rugăciuni a minţii, prin care mintea i se lumina şi primea dumnezeieştile descoperiri şi învăţături ale înţelepciunii celei mai presus de fire.

---

[19] Şi în apropierea insulei Skyros.

Deşi era lipsit de toate şi vieţuia ca un înger şi deşi evita orice fel de legături cu cei din lume, totuşi el făcu ascultare faţă de rugămintea vărului său Ierotei şi scrise în timpul scurtelor sale perioade de răgaz o admirabilă carte voluminoasă, plină de o dumnezeiască dar şi de o omenească înţelepciune, inspirată de scrierile Sfinţilor Părinţi, dar şi de ale filosofilor mireni. Cartea este intitulată *Manual de povăţuire*, întrucât conţine poveţe, mai ales către episcopi, dar şi pentru credincioşi. Această lucrare, în care se ocupă de paza simţurilor şi de lupta pentru desăvârşire a omului lăuntric, exprimă în chip minunat bogăţia harului lui Dumnezeu şi memoria remarcabilă a acestui mare Părinte, care a scris-o într-o insulă părăsită, acolo unde îi lipseau, aşa cum am mai spus, chiar cele necesare vieţii. Nicodim însuşi i-a scris lui Ierotei că „tot ceea ce prin lectură nu se imprimase, după învăţătura aristotelică, pe tăbliţa curată a memoriei mele, iar după cea a lui Proclus, în racla minţii mele; sau, mai bine zis, făcând referire la David: «Am ascuns în inima mea toate cele dumnezeieşti spre a nu mai păcătui», acestea, zic – atât cât a fost necesar în scopul scrierii acestei cărţi – amintindu-mi-le, am scris acest biet *Manual de povăţuire*". Pentru a-l uşura puţin de lipsurile vieţii pustniceşti, Ierotei îi trimitea hrană, îmbrăcăminte şi cuverturi de pat, pe care dumnezeiescul Părinte le primea cu recunoştinţă.

În anul 1783, se întoarse în Sfântul Munte şi primi marea şi îngerească schimă de la preacuviosul părinte Damaschin Stavroudas.

După o scurtă perioadă de timp se stabili definitiv într-o colibă[20] pe care o cumpărase, aflată deasupra bisericii

[20] O căsuţă izolată.

Schitului Pantocrator şi numită coliba lui Teoria. Aici, după un an, îşi luă un ucenic pe nume Ioan, concetăţean de-al său, care la dumnezeiasca schimă, primi numele Ierotei. Acest monah l-a slujit timp de şase ani.

Predicând aici liniştea minţii şi dăruind tuturor mierea virtuţilor, fiind luminat de lumina Sfântul Duh, a scris neîncetat şi-a învăţat cu ajutorul înţelepţitoarelor şi ziditoarelor sale cuvinte şi poveţe duhovniceşti pe toţi fraţii care se duceau la el. Mulţi dintre ei locuiau în colibe din apropiere spre a-i vedea chipul luminos şi a-i asculta cereştile sale învăţături.

Căci aşa cum precum magnetul atrage fierul, şi harul care strălucea în Nicodim îi atrăgea pe toţi.

Aici, la îndemnul iubitului său mitropolit al Corintului, Sfântul Macarie, care a venit în Sfântul Munte pentru a doua oară în anul 1784, a corectat şi a pregătit pentru tipar scrierile Sfântului Simeon Noul Teolog.

De asemenea, a scris *Manualul de Spovedanie* şi a compilat şi a înfrumuseţat *Theotokarionul*. În plus, a scris cărţile *Războiul nevăzut*, *Noul Martirologiu* şi *Practici duhovniceşti*. Aceste cărţi sunt pline de har dumnezeiesc şi de cerească înţelepciune, învăţând evitarea păcatelor şi pocăinţa sinceră, diferitele moduri de a respinge atacurile vrăjmaşului îndreptate împotriva noastră şi sfintele practici duhovniceşti ale unei vieţuiri cucernice.

Îndrumat de învăţatul dascăl Athanasie Paros, care preda la Tesalonic, şi de mitropolitul de Heliopolis, Leontie, a strâns din bibliotecile Sfântului Munte şi a pregătit pentru tipar lucrările Sfântului Grigorie Palama. După o îndelungată trudă, după ce a alcătuit trei volume, pe care le-a adăugit şi înfrumuseţat, după cum îi era obiceiul, cu numeroase note de subsol, el le-a trimis la Viena spre a fi tipărite la Editura fraţilor M. Poulios.

Din păcate, aceste preţioase manuscrise s-au pierdut. Căci tiparniţa a fost distrusă şi jefuită de austrieci, din pricina unor manifeste revoluţionare – după unii, aparţinând lui Rigas Feraios[21], iar după alţii lui Napoleon – către greci, care fuseseră tipărite acolo. Printre articolele reţinute de autorităţi au fost şi manuscrisele lui Nicodim. Atunci când Nicodim a aflat de pierderea acestor manuscrise, a plâns şi s-a jelit şi nu a mai voit să stea în coliba sa nici măcar un ceas. S-a dus la chilia iubiţilor săi fraţi, Skourtaioi, spre a fi mângâiat de ei. Aşa de mare a fost mâhnirea fericitului din pricina pierderii acelor minunate manuscrise, fiindcă se gândea la bunurile de care erau lipsiţi creştinii cei evlavioşi.

După aceasta a sosit în Sfântul Munte, ieromonahul Agapie din Demitsana, Peloponez. Dumnezeiescul Nicodim a ajuns la o înţelegere cu el pentru a colabora la adunarea şi interpretarea sistematică a Sfintelor Canoane ale Bisericii, pentru călăuzirea şi luminarea clericilor, precum şi a credincioşilor în general, şi a început să lucreze la proiect. Preţiosul manuscris pe care l-a completat cu multă trudă şi cu ajutorul ieromonahului Agapie, pe care l-a numit *Pidalionul* („Cârma") întrucât el avea menirea să cârmuiască şi să călăuzească Biserica lui Hristos. El cuprinde, pe lângă interpretările date fiecărui canon, un mare număr de comentarii şi note pentru înţelegerea exactă a legii canonice şi a spiritului Sfintelor Canoane.

---

[21] Cel dintâi mare poet al Greciei moderne şi primul ei mucenic pentru cauza eliberării Greciei de sub jugul otoman. Feraios se află la Viena în cea de-a doua jumătate a anului 1790, şi iarăşi din august 1796 până în decembrie 1797. În timpul celei de-a doua călătorii la Viena, a căutat să romoveze cauza eliberării Greciei prin publicaţii. A tipărit poeme, hărţi şi traduceri.

Imediat după terminarea acestei lucrări, Sfântul Părinte a trimis-o prin Agapie la Constantinopol, pentru a fi aprobată de Marea Biserică a lui Hristos[22]. După un an, patriarhul Neofit, după ce a primit păreri favorabile în legătură cu lucrarea de la Sfântul Macarie al Corintului și a lui Atanasie Paros – amândoi se aflau în Chios pe vremea aceea –, cărora le trimisese lucrarea spre a-și spune părerea în legătură cu ea, a primit aprobarea Sinodului. Iar prin Macarie el i-a trimis înapoi manuscrisul lui Nicodim.

Dar fericitul monah, fiind foarte sărac, nu a putut niciodată tipări *Cârma*, așa cum nu s-a putut tipări nici celelalte lucrări. Așa că s-au organizat o colectă printre monahii athoniți, iar banii strânși, dimpreună cu manuscrisul, i-au fost dați arhimandritului Teodoret al Ivaninei, care a fost rugat să se îngrijească de tipărirea *Cârmei* la Veneția.

Dar o nouă durere îl aștepta pe preacuviosul Nicodim, deoarece Teodoret a eliminat în mod arbritar câteva dintre notele și comentariile lui Nicodim la canoanele cuprinse în carte, le-a modificat pe altele și a adăugat unele aparținându-i exclusiv lui în susținerea unor interpretări și păreri greșite, străine duhului Bisericii noastre Ortodoxe, falsificând astfel și distrugând lucrarea în 18 sau mai multe locuri. Atunci când Nicodim a observat această falsificare și denaturare, dăunătoare evlavioșilor creștini, a fost adânc îndurerat. Nu și-a putut redobândi liniștea, și cu lacrimi în ochi obișnuia să le spună fraților, Skourtaioi că „mai bine ar fi fost lovit de Teodoret în inimă cu un pumnal de mai multe ori, decât să-și vadă cartea modificată din pricina adăugirilor și eliminărilor”. El a simțit cea mai profundă

[22] Patriarhia Ecumenică.

tristeţe cugetând la vătămarea şi scandalurile pe care acele învăţături eretice în carte atât de canonică le-ai provoca sufletelor cucernice.

După acestă întâmplare, el a rămas la chilia Skourtaioi timp de două luni, apoi a locuit cu părintele Silvestru de Cezareea, care stătea în chilia „Sfântul Vasile" care aparţinea Mănăstirii Pantocrator. Aici şi-a continuat luptele duhovniceşti şi activităţile sale foarte rodnice în calitate de scriitor.

A scris *Morala creştină*, o foarte instructivă carte care corectează moravurile creştinilor şi îi învaţă să evite orice greşeală, vrajă sau ispită. El a mai corectat şi *Prohodul Domnului*.

După câtva timp a plecat de la chilia „Sfântul Vasile" din pricina firii nerăbdătoare a ucenicului lui părintele Silvestru şi a intrat în Mănăstirea Pantocrator.

Dar dragostea sa faţă de linişte şi de viaţa pustnicească, prin care el a ajuns la înalte contemplaţii, l-au făcut să nu stea acolo prea mult timp.

A plecat din Mănăstirea Pantocrator şi s-a stabilit într-o mică şi liniştită colibă vizavi de chilia „Sfântul Vasile". Reţinut aici de iubitorii săi fraţi Skourtaioi, a vieţuit într-o severă asceză, ca străin şi călător pe acest pământ şi ca un înger în trup.

Viaţa ascetică şi îngerească a Sfântului Dascăl şi mare Părinte Nicodim i-a uimit pe toţi: „Hrana sa, afirmă fratele său duhovnicesc[23] Eftimie, constă uneori în orez fiert cu apă, alteori în miere diluată cu apă, dar cel mai adesea în măsline, fasole uscată şi pâine. Când uneori se întâmpla să capete peşte, el îl dădea vreunui

[23] *Paradelfos*. În limbajul monahilor athoniţi, un monah este „paradelfos" (frate duhovnicesc) faţă de altul, dacă cei doi au acelaşi duhovnic sau „gheronda".

vecin care-l gătea şi-l împărţea cu el. Vecinii săi, cunoscând faptul că el nu gătea, îi aduceau adesea hrană gătită”[24].

Văzându-i viaţa extrem de aspră, care-i pricinuia extenuarea din cauza nevoinţelor duhovniceşti şi a scrierilor sale, fraţii Skourtaioi îl invitau adesea să ia masa cu ei spre a-i întrema trupul vlăguit. Dar chiar şi în timpul meselor, ori de câte ori i se punea o întrebare asupra vreunei probleme duhovniceşti, „el începea să vorbească, şi astfel uita de foame, aşa încât fericitului bătrân i se cerea să nu mai vorbească spre a putea lua masa”. Într-o asemenea măsură era el îndrăgostit şi însufleţit de Dumnezeu, iar inima sa se bucura de cercetarea şi analizarea cuvântului lui Dumnezeu.

În coliba sa el a corectat şi a înfrumuseţat *Evhologhionul*, a lucrat la manuscrisul *Manualului de Spovedanie* pentru a doua oară, a interpretat cele 14 Epistole ale Sfântului Apostol Pavel şi cele 7 Epistole soborniceşti, a tradus şi a scris comentarii cu privire la *Interpretarea psalmilor*, lucrare scrisă de Eftimie Zygadinos, şi a mai scris un comentariu cu privire la cele Nouă Ode, dându-i cărţii titlul de *Grădina harurilor*. Acestea sunt lucrări voluminoase, cuprinzând o comoară de cugetări teologice, învăţături morale şi tot felul de învăţături cu privire la viaţa evlavioasă. Orice persoană evlavioasă care le studiază culege roadele unei vieţi îmbu-nătăţite şi adevărata iluminare.

Dar ce să mai vorbim despre ispitele, persecuţiile şi defăimările la care a fost supus acest mare Luminător al Bisericii? Ducând mai departe lupta cea bună pentru desăvârşirea lăuntrică şi scrierea sfintelor sale cărţi sub călăuzirea Sfântului Duh, el a devenit în fel şi chip

---

[24] *Op. cit.*, p. 213.

obiect al răutăţilor de tot felul, fiind atacat atât de oamenii ignoranţi şi lipsiţi de educaţie, cât şi de vrăjmaşii cei nevăzuţi.

Nu putem spune nimic despre fraţii cei ignoranţi şi lipsiţi de educaţie, întrucât dumnezeiescul Părinte îi socotea drept fraţii săi cei adevăraţi şi mari binefăcători ai săi, iertându-i din toată inima. Cât despre vrăjmaşii cei nevăzuţi, întrucât aceştia nu-l puteau ispiti decât că, stând în afara chiliei sale pe când el îşi petrecea nopţile la măsuţa lui de lucru şi scria, şopteau şi făceau zgomot. Dar fiind apărat de harul Duhului Sfânt, nu le dădu nici o atenţie, şi adesea râdea de faptele lor prosteşti şi respingătoare.

Într-o noapte, în timp ce încă se afla pe insula Skyroupoula, auzi şoapte în afara chiliei sale, însoţite de un zgomot puternic. Credea că se prăbuşise un zid din apropierea colibei sale; dar dimineaţa îl află aşa cum se găsea mai înainte. Şi aici, în Athos, i se întâmplau lucruri asemănătoare. Uneori, aceşti vrăjmaşi băteau în mod repetat la uşa colibei. Pe când tălmăcea Psalmul 34 (35), 6: „Să fie calea lor întuneric şi alunecare, şi îngerul Domnului să-i prigonească", aceştia făceau un asemenea zgomot şi tulburare, încât credea că oaste mare trecuse prin coliba sa şi că zidul din apropiere se prăbuşise.

Dar toate aceste lucruri se întâmplau în imaginaţie[25], pentru a-l înspăimânta pe dumnezeiescul şi fericitul Părinte. Iar el devenise atât de curajos şi de întărit de harul Domnului, încât socotea că toate aceste fenomene şi

[25] Cu alte cuvinte, „prin acţiunea duhurilor rele asupra imaginaţiei". În *Manual de povăţuire*, Nicodim notează că Sfinţii Părinţi numesc imaginaţia „puntea dracilor" (ed. a 2-a, p. 106).

orice atac furibund al vrăjmaşului drept jucării şi „săgeţi trase de copii”[26].

Astfel, cel de trei ori fericit şi marele Nicodim înainta în dificila, dar bine răsplătita luptă a ascezei, confruntându-se cu multe necazuri şi ispite, prin care el era încercat precum aurul în cuptor; iar credinciośia sa strălucea mai tare decât soarele.

În ultimii ani ai vieţii sale pământeşti, el şi-a schimbat adesea locuinţa, probabil pentru a se bucura de condiţii mai bune de scris şi pentru a cerceta manuscrisele aflate în diferite mănăstiri, sau poate pentru a nu necăji mereu aceleaşi persoane cu postul său aspru, dar şi pentru faptul că era adesea invitat de alţi fraţi aghioriţi.

Dar el a luptat mult deasupra firii în toţi aceşti ani, aşa cum o făcuse şi mai înainte, scriind şi vieţuind întru Hristos, Cel care îl întărea, şi spunând laolaltă cu marele Pavel: „Şi nu eu mai trăiesc, ci Hristos trăieşte în mine”[27].

Vestea despre virtuţile şi înţelepciunea acestui mare Părinte s-a răspândit iute pretutindeni, iar oamenii cu felurite nevoi duhovniceşti veneau la el în număr mare din toate părţile Greciei, pentru a afla mângâierea lăuntrică.

Dar această permanentă şi rodnică lucrare, dorinţa sa de a călăuzi prin dialoguri duhovniceşti, poveţe şi

---

[26] Următoarea afirmaţie a Sfântului Nil Ascetul este foarte potrivită aici: „Cel ce practică rugăciunea curată va auzi zgomote, lovituri, voci şi bătăi provocate de diavoli; dar acesta nu-şi întrerupe rugăciunea şi nu se sperie de toate acestea. El Îi va spune lui Dumnezeu: «Nu mă voi teme de demoni, căci Tu eşti cu mine» etc.” (*Filocalia*, vol. 1, p. 185).

[27] Gal. 2,20.

îndemnuri nu numai pe monahii athoniţi, ci şi pe creştinii care veneau la el în număr mare din afara Sfântului Munte, precum şi râvna deosebită depusă la rugăciuni, privegheri şi alte nevoinţe duhovniceşti i-au subminat rezistenţa fizică şi i-au vătămat sănătatea.

Aşadar, s-a refugiat în chilia pictorului de icoane Ciprian. Aici, în ciuda neputinţelor sale fizice, şi-a continuat eforturile nepreţuite ca un bun luptător al adevărului, mintea fiindu-i îndreptată către cele duhovniceşti, nevoindu-se întru acestea zi şi noapte. În timpul ultimilor ani ai fericitei sale vieţi, a scris *Cartea vieţilor sfinţilor*, lucrare în trei volume, interpretată şi analizată într-o voluminoasă lucrare teologică, intitulată *Heortodromion*, canoanele cântate la praznice şi închinate Domnului şi Preasfintei Născătoare de Dumnezeu, şi a interpretat, de asemenea, *Treptele* (*Anabathmoi*)[28] Octoihului în cartea sa *Noua Scară*. Acestea sunt lucrări minunate, ca s-o spunem sincer, „luminate şi inspirate de Dumnezeu", revărsând în jur mireasma mistică a înţelepciunii celei vii multe chipuri ale Sfântului Duh, al înţelepciunii Căruia el se făcuse vas ales. În fine, a scris *Mărturisirea mea de credinţă*, în care respinge acuzaţiile nefondate şi răutăcioase ce îi fuseseră aduse de monahi invidioşi şi răutăcioşi din Sfântul Munte.

Dar cine poate istorisi defăimările, necazurile şi ispitele fericitului Nicodim pricinuite de luptele sale duse

---

[28] Acestea sunt imne scurte cântate în timpul Utreniei duminicale. Nicodim remarcă faptul că ele au fost denumite după Treptele Psalmilor lui David, deoarece aşa cum acestea aveau semnificaţia urcării islaeliţilor la Ierusalim, şi noi *Anabathmoi* cântaţi de creştini semnifică urcarea acestora de la păcat spre cerescul Ierusalim, cu alte cuvinte, la rai (*Scara nouă*, Volos, 1956, p. 24).

în apărarea adevăratelor şi sănătoaselor tradiţii ale Bisericii noastre? El a luptat cu curaj pentru acestea depunând toate eforturile pentru păstrarea lor şi pentru renaşterea unei adevărate vieţi duhovniceşti în rândurile monahilor athoniţi, dar şi restul creştinătăţii ortodoxe. Din această pricină el a fost persecutat fără milă de fraţii cei mincinoşi care se prefăceau a fi evlavioşi; şi aşa a fost defăimat cu cruzime „de buzele celor nedrepţi care grăiau minciună şi mândrie şi dispreţ", aşa cum s-a întâmplat cu marii Părinţi ai Bisericii noastre, pe care i-a imitat cu mare râvnă şi i-a egalat în calitatea sa de scriitor: Sfântul Atanasie cel Mare, Sfântul Ioan Hrisostom şi Sfântul Fotie. Deci el a scris mai sus pomenita *Mărturisire* pentru conştiinţa fraţilor săi de credinţă. Sfânta Chinotită[29] a Sfântului Munte căutând să apere nevinovăţia şi dreptatea marelui dascăl, a publicat o enciclică, blamându-i şi mustrându-i cu asprime pe cei ce căutau să semene neghinele în ogorul sfânt al Bisericii.

Întreaga viaţă a cuviosului Părinte a fost plină de mari şi îndelungate lupte duhovniceşti, precum şi de scrierea de cărţi sfinte. Harul Duhului Sfânt care sălăşluia în inima sa curată se revărsa din belşug de pe buzele sale, ca dintr-un izvor bogat, aducând bucurie tuturor.

Pe tot parcursul vieţii sale nu a avut decât o singură grijă şi preocupare, şi anume aceea de a sluji voii lui Dumnezeu şi de a-i fi de folos aproapelui. În amândouă el s-a dovedit a fi neîntrecut şi asemenea sfinţilor de odinioară. El a primit talantul de la Dumnezeu şi l-a înmulţit de zece mii de ori, ca o slugă bună şi credincioasă. A vieţuit ca un înger pe pământ, a avut viaţă cuvioasă şi sfântă, un teolog întru cele ale lui Dumnezeu,

---

[29] *Hiera Koinotes*. Numele guvernului central athonit.

o comoară neîmpuţinată a Duhului Sfânt, un povăţuitor luminat şi dumnezeiesc al oamenilor de la Patriarh la cel mai simplu credincios, plin de harul lui Hristos. Era simplu în purtări, iertător, blând şi bun din fire, lipsit de orice fel de bunuri materiale, umil şi profund smerit. Smerenia sa era adâncă, atât în cuvânt, cât şi în faptă.

Ori de câte ori vorbea despre sine, spunea: „Sunt un monstru", „Sunt câine mort", „Sunt un nimeni", „Sunt prost şi neînvăţat". În loc de pantofi, purta întotdeauna sandale[30]. Avea o singură rasă şi ducea lipsă, aşa cum am văzut mai sus, de o locuinţă stabilă. Casa Dascălului celui de Dumnezeu înţelepţit era întregul Munte al Sfinţeniei, de unde a primit şi numele de aghiorit, adică „cel din Sfântul Munte".

În ultima parte a vieţii sale pământeşti, simţindu-se din ce în ce mai slăbit, s-a întors la chilia iubiţilor săi fraţi Skourtaioi[31], acolo unde a şi fost îngrijit ca un frate drag. I se apropia plecarea din această lume, deoarece, sănătatea sa, din pricina marilor nevoinţe şi osteneli, fusese definitiv compromisă. Trupul său era cu totul extenuat.

Pregătindu-se de plecarea din această viaţă, dumnezeiescul Părinte a făcut o spovedanie generală, a cerut şi i s-a săvârşit Tana Sfântului Maslu (*Euchelaion*), cuminecându-se zilnic cu Sfânta Împărtăşanie.

Pe data de 13 iulie, starea sa s-a înrăutăţit brusc. Cu un glas de-abia auzit, stins, el aducea, cu scurte pauze, calde rugăciuni lui Hristos.

---

[30] *Taruchia*. Un fel de sandale, acum nemaifolosite, purtate mai demult de ţăranii greci, mai ales de păstori.

[31] În ceea ce priveşte ultima locuinţă a Sfântului Nicodim, vezi cartea mea *Sfântul Munte*, pp. 101-103.

„Părinţilor, nu mă pot ruga cu mintea, le spuse el celor de faţă, aşa că mă mai rog cu buzele." El le mulţumea necontenit fraţilor pentru toate ostenelile ce le făcuseră pentru el.

Noaptea, starea sănătăţii sale deveni critică. Ceru din nou Sfânta Împărtăşanie. După ce se împărtăşi, îşi încrucişă mâinile, îşi întinse picioarele, deveni liniştit şi plin de o pace dumnezeiască, rugându-se neîncetat. Atunci când cei doi fraţi care erau de faţă l-au întrebat: „Învăţătorule, te odihneşti?", el a răspuns: „L-am aşezat pe Hristos în inima mea, cum este oare cu putinţă să mă odihnesc?".

Pe data de 14 iulie 1809, la vârsta de 60 de ani, înconjurat de iubiţii săi fraţi, cugetând mereu la Domnul şi la fericirile cerului, într-o stare de pace nepământească, şi-a dat sufletul său fericit în mâinile lui Dumnezeului Cel viu, pe Care-L iubise din tinereţe şi Căruia Îi închinase întreaga viaţă.

Trupul cel sfânt al Dascălului celui de Dumnezeu luminat a fost înmormântat în chilia de la Skourtaioi, acolo unde a şi murit. Capul său nepreţuit este încă păstrat acolo cu mare evlavie, răspândind dumnezeiasca mireasmă a sfinţeniei şi sfinţindu-i pe toţi ce-i ce i se închină cu credinţă.

Moartea cuviosului i-a umplut pe toţi de o adâncă tristeţe, nu numai pe monahii athoniţi, ci şi pe cucernicii creştini din lume. Toţi jeleau plecarea sa, deoarece tuturor le era dascăl şi mângâietor nepreţuit.

Dar fericitul se numără acum cu drepţii, teologii, dascălii şi cu toţi sfinţii, ca un drept, teolog, dascăl şi sfânt. Iar acum se bucură pururea de fericirea cea veşnică în lumina slavei lui Dumnezeu.

# Lucrări ale Sfântului Nicodim Aghioritul

Lucrările publicate sunt aranjate în ordine cronologică. Lucrările nepublicate sunt înşirate în ordine alfabetică după lucrările tipărite, la fiecare titlu în parte.

**Cărţi publicate (tipărite)**

1. *Filocalia* („Dragostea de frumos"), Veneţia, 1782, Atena, 1893 (2 vol.), 1957-1963 (în 5 vol.).

2. *Everghetinosul*, Veneţia, 1783, Constantinopol, 1861; Atena, 1900, 1901, 1957-1966 (ultima ediţie a apărut în 4 vol.).

3. *Cu privire la necontenita împărtăşire cu Sfintele Taine*. Veneţia 1783; Atena, 1886, 1895; Volos, 1961.

4. *Lucrările existente ale Sfântului Simeon Noul Teolog*, Veneţia, 1790; Syros, 1886; Atena, 1959.

5. *Noul Teotokarion* (Culegere de canoane închinate Preasfintei Născătoare de Dumnezeu), Viena, 1796; Constantinopol, 1849; Volos, 1959.

6. *Antologie din psalmii Sfântului prooroc-rege David*, Constantinopol, 1799; Atena, 1864.

7. *Carte de rugăciuni*, Constantinopol, 1799.

8. *Noul Martirologiu*, Veneţia, 1799, Atena, 1856, 1969.

9. *O carte deosebit de ziditare scrisă de Părinţii noştri, Sfântul Varsanufie şi Sfântul Ioan*, Veneţia, 1816, Volos, 1960.

10. *Culegere de lucrări ale Sfântului Grigorie Palama*, 3 vol. Manuscrisele s-au pierdut la Viena, pe vremea lui Nicodim, şi descoperite mai târziu. Aceasta a

fost publicată în *Ekklesiastike Aletheia*, Constantinopol, noiembrie 1883, pp. 93-101.

11. *Alfabetalfabetos*, de Sfântul Meletie Mărturisitorul, Tesalonic, 1923.

## Cărţi tipărite şi traduse

1. *Războiul nevăzut*, Veneţia, 1796, 1870; Atena, 1853, 1922, 1947, 1965.
2. *Practici duhovniceşti*, Veneţia, 1800; Atena, 1869; Volos, 1950.
3. *Noul Ekloghion* (culegere de Vieţi ale sfinţilor), Veneţia, 1803; Constantinopol, 1863; Atena, 1974.
4. *Cele 14 Epistole ale Sfântului Apostol Pavel, interpretate de Teofilact, arhiepiscopul Bulgariei*, 3 vol., Veneţia, 1819.
5. *Culegere de vieţi ale sfinţilor, de Mavrichie, diacon al Marii Biserici*, 3 vol., Veneţia, 1819; Constantinopol, 1942; Zante, 1868; Atena, 1868, 1973.
6. *Interpretarea celor 150 de Psalmi ale proorocului-rege David, de Eftimie Zygadinos*, 2 vol., Constantinopol, 1819-1821.

## Cărţi scrise de Sfântul Nicodin Aghioritul

1. *Manual de spovedanie*, Veneţia, 1794, 1804, 1893.
2. *Pidalionul („Cârma”)*. Scrisă în colaborare cu ieromonahul Agapie. Leipzig, 1800; Atena, 1841, Zonte, 1864; Atena, 1886, 1908, 1957, 1970.
3. *Manual de povăţuire*, Viena, 1801; Atena, 1885; Voloa, 1958.
4. *Morala creştină*, Veneţia, 1803; Hermoupolis (Syros), 1938; Chios, 1887; Volos, 1957.
5. *Interpretarea celor şapte epistole soborniceşti*, Veneţia, 1806.

6. *Mărturisire de credinţă sau Apologie*, Veneţia, 1819.

7. *Grădina harurilor*, Veneţia, 1819.; Volos, 1958.

8. *Heortodromion*, 2 vol., Veneţia, 1836; Atena, 1916.

9. *Noua Scară*, Constantinopol, 1844; Volos, 1956.

## Scurte predici

1. *Predică de laudă adusă Sfântului Ioan Hrisostom*, Naxos, 1902.

2. *Predică de laudă la Duminica Părinţilor athoniţi*, publicată în *Marea culegere a Sfinţilor Bisericii Ortodoxe*, vol. 14, Atena, 1950, pp. 297-337.

3. *Discursuri la înmormântări*.

4. *Predică la Evanghelia Păstorului Celui bun*.

5. *Trei predici despre pocăinţă*.

## Rugăciuni

*Rugăciuni către Sfinţii Trifon şi Modest*

## Scrisori

1. Scrisoare către Ierotei, episcop de Evripos, 1782 şi publicată în *Manualul de povăţuire* al lui Nicodim.

2. A doua scrisoare către Ierotei, 1782, publicată în *Manualul de povăţuire*.

3. Scrisoare către Benjamin Kostakis, mitropolit al Ungro-Vlahiei, 25 ianuarie 1804, publicată de Teoclit Dionisiatul în cartea sa *Sfântul Nicodim Aghioritul* (1959), pp. 289-291.

4. Scrisoare către Grigorie al V-lea, patriarhul Constantinopolului, 1806. Apare în *Sfântul Nicodim Aghioritul* scrisă de Teoclit Dionisiatul, pp. 286-287, 289.

5. Scrisoare către Grigorie al V-lea, 15 mai 1807, publicată în cartea de mai sus, pp. 289-290, 302-304.

6. Scrisoare scrisă în apărarea monahismului, adresată unui student al lui Atanasie Parios, pe numele său Tomas, scrisă pe 29 aprilie 1780 şi publicată în *Presa ortodoxă*, în numerele iulie, august şi septembrie 1973.

## Scrieri aghiografice

### *1. Slujbe-acatist*

1. „Slujba Sfântului neomartir Teodor al Bizanţului", Vevneţia, 1799, publicată în *Noul Martirologiu*, Veneţia, 1799, pp. 291 ş.u.; Atena, 1961, pp. 241 ş.u.

2. „Slujba închinată Sfântului Polidor", Veneţia, 1799, publicată în *Noul Martirologiu*, Veneţia, 1799, pp. 265 ş.u., Atena, 1961, pp. 224 ş.u., şi în *Noul Limonariu Chian*, Atena, 1930, pp. 11 ş.u. şi 1968, pp. 5 ş.u.

3. „Slujba închinată lui Iacob, fratele Domnului", Veneţia, 1806.

4. „Slujba închinată neomartirului Constantin din Hydra", 1814.

5. „Slujba spre pomenirea scoaterei preasfintelor moaşte ale Sfântului Nicolae", Veneţia, 1819.

6. „Slujba închinată Proorocului Ilie", publicată în *Sinaxarele* lui Nicodim, Veneţia, 1819, vol. 3, pp. 123 ş.u.

7. „Slujba închinată lui Marcu Evghenicul", Constantinopol, 1834.

8. „Slujba şi acatistul, alcătuite spre a fi cântate în cinstea Părinţilor care au strălucit în Sfântul Munte Athos", Hermopoulis (Syros), 1874.

9. „Slujba Sfintei Mari Muceniţe Kiriaki", publicată în *Noul Limonariu* scris de Sfântul Macarie al Corintului, 1855, pp. 41 ş.u.

10. „Slujba tuturor noilor mucenici care au pătimit mucenicia după căderea Constantinopolului", Atena, 1856.

11. „Slujba lui Ioan Dukas Vatatis”, Constantinopol, 1872.

12. „Slujba hosiomartirului lui Hristos, Paraschiv”, Syros, 1877.

13. „Slujba Sfântului Simeon Noul Teolog”, Hermoupolis, 1877.

14. „Slujba Sfântului Talaleu”, Missolonghi, 1878.

15. „Slujba Sfântului Antipa”, publicată în *Marile Sinaxare* scrisă de Doukakis; Atena, 1889-1896, volumul pe arilie.

16. „Slujba Sfântului Hileromartirului Elefterie”, publicată în *Marile Sinaxare*, volumul pe decembrie.

17. „Slujba Sfântului Teofil Miroblitul” publicată în *Marile Sinaxare*, volumul pe iulie.

18. „Slujba Sfântului şi slăvitului marelui Mucenic Fanurie”, Atena, 1909.

19. „Slujba Sfântului Meletie Mărturisitorul”, publicată în *Alafabetalfabetos*, Tesalonic, 1923.

20. „Slujba Sfântului Teodosie al Constantinopolului”, Atena, 1933.

21. „Slujba Sfântului Atanasie al Alexandriei”, ms. aflat la Schitul Kafsokalivia.

22. „Slujba Sfântului Veniamin diaconul din Persia”, Schitul Kafsokalivia.

23. „Slujba Sfântului Dionisie Areopagitul”, mss. aflate la mănăstirile Vatopedu şi Lavra, precum şi la Schitul Kafsokalivia.

24. „Slujba de pomenire a aflării mâinii drepte a Sfântului Ioan Înaintemergătorul Domnului.”

25. „Slujba în cinstea Sfântului Artemie.”

26. „Slujba în cinstea celor trei hosiomartiri Iakov, Iakov şi Dionisie, care s-au nevoit duhovniceşte în Etolia.”

27. „Slujba lui Ierotei, episcop al Atenei”, ms. aflat la Schitul Kafsokalivia.

28. „Slujba lui Iosif Imnograful.”

29. „Slujba şi acatistul spre pomenirea scoaterii moaştelor Sfântului Gheorghe."

30. „Slujba spre pomenirea minunilor săvârşiteă de Icoana Făcătoare de minuni a Maicii Domnului care se află în Sfânta Mănăstire Pyrson."

31. „Slujba arhidiaconului Lavrentie", aflată *Sinaxarele* lui Nicodim, vol. 3, p. 247, nota 3.

32. „Slujba închinată Sfântului Nifon, patriarhul Constantinopolului", aflată în *Sinaxarele* lui Nicodim, vol. 3, p. 25, nota 1.

33. „Slujba Sfântului Partenie al Lampsacului", aflată în *Sinaxarele* lui Nicodim, vol. 2, p. 111, nota.

34. „Slujba Sfintei Anastasia Farmakolitria", vezi *Sinaxarele* lui Nicodim, vol. 1, p. 404.

35. „Slujba Sfântului Anania."

36. „Slujba Sfântului Ciprian", vezi *Sinaxarele* lui Nicodim, vol. 1, p. 112, nota 2.

37. „Slujba Sfântului Sebastian", vezi *Sinaxarele* lui Nicodim, vol. 1, p. 307, nota 1.

38. „Slujba Sfântului Teona", ms. aflat la Mănăstirea Pantocrator din Sfântul Munte.

39. „Slujba Sfântului Terapont", ms. aflat la Kareia, Athos.

40. „Slujba Sfântului Trifon", ms. aflat la Schitul Kafsokalivia.

41. „Slujba, viaţa şi acatistul Sfântului Visarion al Larisei."

42. „Slujba Sfinţilor Atanasie şi Chiril."

## *2. Canoane*

1. „Două canoane în cinstea Sfântului Evanghelist Ioan", Leipzig, 1799.

2. „Manual cuprinzând stihire, menite spre a fi cântate şi canonul Sfântului Epitaf care se află în Triod,

atent corectat, dimpreună cu canonul Învierii din Sfânta zi a Paştelui”, Constantinopol, 1800.

3. „Canonul Sfântului Iacob, publicat în *Cele 7 Epistole soborniceşti*, Veneţia, 1806.

4. „Canon de slăvire a Sfântului Haralambie”, publicat în *Sinaxarele* lui Nicodim, 1819, vol. 2, pp. 168 ş.u.

5. „Opt canoane în cinstea Sfântului Dimitrie”, publicat în *Sinaxare*, 1819.

6. „Canon în cinstea Sfântului Haralambie”, Atena, 1840.

7. „Canon de rugăciune, cuprinzând şi o istorisire a minunilor Maicii Domnului cântat dinaintea icoanei făcătoare de minuni «Gorgoypekoos» a Preasfintei Născătoare de Dumnezeu”, Bucureşti, 1843.

8. „Canon spre cinstirea celor 12 Sfinţi Apostoli”, publicat în *Grădina Duhovnicească*, Constantinopol, 1863.

9. „Trei Canoane în cinstea Atotsfintei Fecioare «Portaitissa» de la Iviru”, Ierusalim, 1907.

10. „Canon de rugăciuni către Sfântul Ioan Hrisostom”, Atena, 1960.

11. „Canon către cei Trei Sfinţi Ierarhi.”

12. „Canon de rugăciuni spre pomenirea Sfântului Gheorghe, inspirat de Anastasie Hemera.”

13. „Canon de rugăciuni cu 24 icoase şi traducerea slujbei închinate Sfântului Andrei Cretanul.”

14. „Două Canoane către Icoana Maicii Domnului «Gorgoypekoos» de la Mănăstirea Dochiariu.”

15. „Două canoane către Sfântul Gheorghe”, ms. aflat la chilia Sfântului Gheorghe, Kareia, Athos.

16. „Canoane pe cele opt glasuri spre pomenirea Intrării Maicii Domnului în Biserică”, ms. 1027 aflat la mănăstirile Vatopedi şi Hilandar, Athos.

17. „Canon obişnuit de rugăciuni către Sfinţii Ioan Botezătorul, Nicolae şi Eustaţie.”

18. „Predică de preamărire şi canon de rugăciuni pentru icoana Preasfintei Născătoare de Dumnezeu care se află la Protaton.”

19. „Patru canoane către Sfântul Gheorghe”, ms. 39 aflat la chilia Ioasfaioi, Kareia, Athos.

### 3. Icoane

1. „Rugăciuni de umilinţă către Domnul nostru Iisus Hristos, aranjate în ordine alfabetică, scrise sub forma icoaselor”, aflate în *Războiul nevăzut*, Veneţia, 1796.

2. „24 de icoase către Sfântul Gheorghe”, Atena, 1912.

3. „24 de icoase către Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel şi un canon de rugăciuni”, Atena, 1921.

4. „24 de icoase către Sfântul Simeon de la Mănăstirea «Sfântul Simeon Petras»”, Atena, 1923.

### *4. Alte lucrări imonografice*

1. „Două stihuri doxologice spre pomenirea aducerii icoanei Mântuitorului din Edesa la Constantinopol”, publicat în *Sinaxarele* lui Nicodim, vol. 3, p. 303.

2. „Două idiomele către Cuviosul Mandelion”, publicat în *Sinaxare*, vol. 3, p. 303.

3. „Cinci idiomele spre pomenirea zămislirii Sfintei Ana”, publicat în *Sinaxare*, vol. 1, pp. 437 ş.u.

4. „Tropare, catisme etc. din slujba Sfântului Apostol Timotei”, publicat în *Sinaxare*, vol. 2, pp. 94 ş.u.

5. „Icoane, canoane, tropare şi condace către Sfinţii Arhangheli.”

6. „Slujbă spre prăznuirea Cincizecimii.”

# Texte alese din scrierile Sfântului Nicodim Aghioritul

## Natura (firea) duală a omului

Dumnezeu a creat mai întâi, lumea nevăzută[1] şi apoi pe cea văzută.

După ce a creat totul, la urmă l-a creat şi pe om, cu suflet nevăzut şi trup văzut. Astfel, El face din om un adevărat cosmos (univers) – nu un microcosmos aflat înlăuntrul unuia mare, aşa cum afirma filosoful Democrit, precum şi alţi filosofi, numindu-l pe om un biet „microcosmos”, limitându-i astfel demnitatea şi desăvârşirea la această lume văzută; nu, Dumnezeu îl face pe om un mare cosmos aflat înlăuntrul unuia mic. Omul este un „univers mare”, prin mulţimea forţelor aflate într-însul şi, mai ales, raţiunea intuitivă şi discursivă şi voinţa, pe care universul fizic nu le posedă. Iată ce spune Sfântul Grigorie Teologul: „El îl aşază pe om pe pământ ca pe un al doilea univers, un univers mare aflat înlăuntrul unuia mic” („Predică la Naşterea Domnului şi la Învierea Sa”); un univers împodobind ambele universuri, cel văzut şi cel nevăzut, după afirmaţia dumnezeiescului Grigorie al Tesalonicului („Predică la Intrarea în Biserică a Maicii Domnului”); un univers care leagă cele două capete ale lumii, cea de sus şi cea de jos, şi lămureşte faptul că Creatorul lor este unul, după spusele lui Nemesie.

[1] Lumea îngerilor.

Trupul poate fi comparat cu un palat regal, făcut cu arta arhitecturală supremă a unui Creator de o infinită înţelepciune. Acest palat îşi are drept partea se sus capul, iar camera sa de taină este inima.

Drept curieri ai săi are duhurile vitale; drept coridoare şi pasaje de trecere, nervii şi vinele; iar drept ferestre cele cinci simţuri.

Drept împărat a încoronat pe minte sau sufletul omului (*nous*) – fiindcă atunci când sufletul s-a curăţit, el este în întregime minte, după cuvântul Sfântului Calist. Acest împărat este păzit de trei puteri foarte generale: raţiunea intuitivă, cea discursivă şi voinţa. El este de faţă în toate părţile trupului, aşa cum dumnezeiescul Damaschin spune că sufletul este prezent în trup, aşa cum focul este prezent pe toată suprafaţa bucăţii de fier. „Întreg sufletul, spune el, este legat de tot trupul; şi nu doar o parte a sa cu o parte a trupului; şi nu este cuprins de trup ci acesta îl cuprinde precum focul cuprinde fierul"; (*Despre credinţă*, cartea I, cap. 14)[2].

Acest împărat are drept hârtie de scris imaginaţia, scriind pe ea ceea ce vine din afară prin ferestrele simţurilor[3].

***

Omul este dual, alcătuit din două substanţe opuse (*ousiai*), din suflet şi trup[4]. Există o interacţiune între suflet şi trup, sufletul acţionând asupra trupului, iar

---

[2] Tot astfel, Sfântul Grigorie spune: „Sufletul se află pretutindeni în trupul în care a fost creat, nu aflându-se într-un loc anume sau fiind conţinut într-însul, ci ca păstrând trupul în armonie şi dându-i acestuia viaţă" (*Filocalia*, vol. 4, Atena, 1961, p. 156).

[3] *Manual de povăţuire*, ed. a 2-a, Atena, 1885, pp. 20-22. De aici înainte vom prescurta lucrarea sfântului prin iniţialele *MP*.

[4] *MP*, p. 13.

trupul asupra sufletului, după spusele metafizicienilor. Iar unul îi comunică trăsăturile celuilalt, drept consecinţă a infabilei legături dintre ele, chiar dacă nu ştie cum se întâmplă exact acest lucru şi de ce există ceva ascuns tuturor filosofilor, precum şi teologilor[5].

***

Caracteristica naturală şi esenţială a minţii este aceea de a se ocupa pururea, atât cât este minte, cu lucrurile înrudite ei, cele inteligibile; în măsura materialităţii ei, cu cele materiale, iar în măsura veşniciei cu cele veşnice; într-un cuvânt, de a se ocupa cu ceea ce este bun, şi a avea binele drept hrană a sa, dezvoltare şi, prin mişcare, plăcere a sa. Pe de altă parte, este o trăsătură firească a trupului de a înclina pururea, atât timp cât este trup, către cele trupeşti, atât timp cât este senzorial, către cele supuse simţurilor, iar în măsura materialităţii sale, către cele materiale; într-un cuvânt, către bunurile ireale, şi a avea acestea drept hrană a sa, dezvoltare, viaţă şi, drept urmare, plăcere a sa...

Acum, deşi trupul, în măsura în care este trup, înclină în chip firesc a se bucura de lucrurile sensibile, el este totuşi condus, călăuzit şi ţinut în frâu de minte, atunci când facultatea raţională s-a dezvoltat. Căci după spusele dumnezeiescului Damaschin, aceasta este diferenţa dintre sufletul raţional şi cel iraţional, şi anume că iraţionalul este condus şi călăuzit de trup şi simţuri, în vreme ce sufletul iraţional conduce şi călăuzeşte trupul şi simţurile. Căci Dumnezeu a poruncit ca partea raţională să o conducă pe cea iraţională, iar cea superioară pe cea inferioară şi să o controleze pe aceasta din urmă.

---

[5] *MP*, p. 33.

Iată de ce, atunci când sufletul raţional doreşte ceva, el nu se repede să acţioneze spre a-şi satisface dorinţa, ci este împiedicat de raţiune, cea care este conducătorul. Sfântul Ioan Damaschin remarcă: „Animalelor iraţionale le lipseşte puterea de liberă alegere şi controlul de sine (*antexorision*). Ele sunt conduse de fire, în loc de a o conduce pe aceasta. De aceea ele nu se opun poftelor lor fireşti.

Atunci când doresc ceva, aleargă să-şi satisfacă pofta; dar omul, fiind fiinţă raţională, domină firea, în loc de a fi dominat de ea; de aceea, atunci când doreşte ceva, el are forţa de a-şi înfrâna dorinţa, în loc de a şi-o satisface" (*Despre credinţă*, cartea a II-a, cap. 44)[6].

***

Sufletul este cel care dă viaţă trupului, îl hrăneşte, îl face să se mişte şi să simtă; iar fără suflet, trupul este mort, imobil, insensibil[7].

### Sufletul

Adevăratul tău eu, cel care este omul cel lăuntric al inimii şi cel principal, nu este trupul văzut, ci sufletul cel nevăzut, omul lăuntric, aşa cum grăieşte Sfântul Vasile cel Mare[8].

***

Numai sufletul omenesc, dintre toate creaţiile universului, a fost înzestrat cu atât de multe daruri şi a

---

[6] *MP*, p. 23.

[7] *Morala creştină*, ed. a IV-a, Volos, 1957, p. 81. De aici înainte vom prescurta lucrarea cu iniţialele *MC*.

[8] *Ibidem*.

fost slăvit şi preamărit mai presus de îngeri, precum şi mai presus de toate creaturile lumii văzute[9].

***

Întreaga creaţie a fost făcută pentru suflet: Legea, proorocii, Evangheliile au fost dăruite pentru suflet; pentru suflet au fost date slujirile Îngerilor, Proorocilor, Apostolilor, ale celor drepţi, cei de acum şi cei ce vor fi în viitor.

Şi ca să spunem lucrul cel mai măreţ dintre toate, pentru mântuirea sufletului Însuşi Fiul lui Dumnezeu S-a pogorât pe pământ şi S-a făcut om, şi S-a ostenit, a înfometat, a însetat şi a pătimit atât de mult şi a fost răstignit[10].

***

Prin urmare, schimbaţi-vă dorinţa pe care o aveţi acum de a împodobi omul din afară şi nereal cu cel dinlăuntru şi cel adevărat, împodobindu-l pe acesta cu virtuţi.

Căci este mare ignoranţă să împodobeşti trupul cel muritor, care astăzi este, iar mâine nu mai este, şi să ignor sufletul, care este nemuritor[11].

***

Sufletul fiind nematerial, nemuritor şi deci superior trupului, ar trebui să ne preocupe mult mai mult; în vreme ce trupul, fiind material şi muritor, şi, de aceea, inferior sufletului, ar trebui să ne preocupe mai puţin.

---

[9] *MC*, p. 174.
[10] *MC*, p. 289.
[11] *MC*, p. 81.

Totuşi, exact contrariul se întâmplă[12].

## Soarta sufletului după moarte

Atunci când ies din trup, sufletele, atât ale celor drepţi, cât şi cele ale păcătoşilor, nu mai rămân pe pământ şi printre cele de aici, ci, dintr-odată, se duc la locurile cele hărăzite lor de Dumnezeu: cele ale drepţilor la loc de bucurie şi fericire, iar cele ale păcătoşilor la loc de durere şi de întristare.

Faptul că sufletele drepţilor se duc la loc de bucurie este atestat de Sfântul Grigorie Teologul, care spune în cuvântul ţinut la înmormântarea fratelui săi Chesarie: „Cred în cuvintele celor înţelepţi, şi anume că orice suflet drept care crede în Dumnezeu, atunci când se liberează de legăturile trupului, pleacă de aici şi de îndată se bucură de o simţire şi o percepţie a fericirilor care îl aşteaptă (în măsura în care ceea ce l-a întunecat a fost curăţit sau îndepărtat), şi simte o minunată plăcere sau încântare, şi merge, bucurându-se de întâlnirea cu Domnul său, după ce a scăpat de dureroasa închisoare a vieţii de aici, şi după ce a scuturat cătuşele care l-au înlănţuit şi i-au ţinut legate aripile minţii, şi aşa intră întru bucuria nemărginitei fericiri care îl aşteaptă, de care au încă de pe acum o vagă idee".

Iar faptul că sufletele păcătoşilor, la plecarea lor din trup, nu mai rămân aici, ci pleacă de îndată, ne este confirmat de Sfântul Ioan Hrisostom, care remarcă următoarele: „Nu numai din cele ce s-au spus, ci şi din parabola (lui Lazăr şi a bogatului nemilostiv) este limpede că sufletele la ieşirea lor din trup nu rămân aici, ci pleacă de îndată. Ascultaţi de ce: «Şi s-a întâmplat ca el (Lazăr) să moară, şi să fie dus de îngeri în sânurile lui

[12] *MC*, p. 305.

Avraam». Nu numai sufletele drepţilor, ci şi sufletele celor ce vieţuiesc în răutăţi sunt duse în lumea cealaltă. Acest lucru este limpede din parabola despre bogatul a cărui ţarină a rodit din belşug, atunci când acesta îşi spunea întru sine: «Aceasta voi face: îmi voi strica hambarele cele vechi şi îmi voi face altele mai mari... Dar Dumnezeu i-a spus: nebune, în această noapte ţi se va lua sufletul tău»" (*Predica despre Lazăr*, II)[13].

## Învierea

Întocmai precum omul este dual, alcătuit din suflet şi din trup, la fel şi învierea este duală, existând prima şi a doua înviere. Cea dintâi înviere este a sufletului, şi este săvârşită de harul Duhului Sfânt în viaţa de acum, prin vieţuirea după poruncile lui Hristos şi curăţirea de patimi a sufletului şi a trupului. Cu privire la această înviere, stă scris în Apocalipsă: „Aceasta este învierea cea dintâi" (20,5). Cea de-a doua înviere este a trupului, şi va avea loc la sfârşitul lumii. Oricine se învredniceşte de a fi înviat aici cu sufletul nu va mai avea parte de moartea cea de-a doua, care este iadul, ci va fi înviat cu trupul spre a vieţui şi a domni în vecii vecilor cu Hristos[14].

## Hrana duhovnicească

Mintea ar trebui să caute hrana duhovnicească. Aceasta constă în citirea dumnezeieştilor Scripturi, dobândirea virtuţilor, împlinirea poruncilor Domnului, sfinţita rugăciune, cugetele dumnezeieşti, duhovniceşti cuprinse în cărţile Părinţilor de Dumnezeu insuflaţi,

---

[13] *Scara Nouă*, ed. a 2-a, Volos, 1956, p. 323. De acum o vom prescurta cu iniţialele *SN*.

[14] *Practici duhovniceşti*, Veneţia, 1800, pp. 396-397. De aici înainte vom folosi iniţialele *PD*.

mai ales ale celor numiţi trezvitori, cum ar fi *Filocalia*, *Everghetinosul*, scrierile Sfântului Ioan Scărarul; ale lui Sfântului Simeon Noul Teolog şi ale altora[15].

**Dumnezeiasca Scriptură**

Dumnezeiasca Scriptură este Dumnezeiasca Ştiinţă care ne educă mai mult decât toţi filosofii, ne înţelepţeşte mai mult decât toţi moraliştii şi teoreticienii politicii; şi numai ea ne preschimbă din trupeşti, fireşti şi netrebnici în oameni cuvioşi, duhovniceşti şi binecuvântaţi[16].

***

În Dumnezeiasca Scriptură se află cel mai înalt adevăr care lucrează mintea, care îşi are ca obiect firesc adevărul, deoarece cuvintele Scripturii sunt cuvintele lui Dumnezeu, ale Sfântului Duh, cu alte cuvinte, ale Adevărului Însuşi, ale Harului Însuşi... Vedem în Dumnezeiasca Scriptură cuvinte simple, smerite, obişnuite; şi totuşi ele au o asemenea profunzime a înţelepciunii într-însele încât întreaga înţelepciune lepădată a acestei lumi nici măcar nu se poate compara cu ea. Iar Sfântul Apostol Pavel arată acest lucru atunci când spune: „Şi înţelepciunea o propovăduim la cei desăvârşiţi, dar nu înţelepciunea acestui veac, nici a stăpânitorilor acestui veac, care sunt pieritori ci propovăduim înţelepciunea de taină a lui Dumnezeu, ascunsă, pe care Dumnezeu a rânduit-o mai înainte de veci spre slava noastră" (1Cor. 2,6-7)[17].

---

[15] *PD*, p. 32.
[16] *PD*, p. 284.
[17] *MP*, p. 155.

***

Trebuie pururea să citiţi minunatele Epistole ale lui Pavel, spre a învăţa dintr-însele dogmele Credinţei Ortodoxe, tradiţiile Sfinţilor Apostoli, îndatoririle vieţii creştine şi, de asemenea, cum să evităm patimile şi să dobândim virtuţile creştine. Trebuie să citiţi aceste Epistole mai ales duminica şi în alte zile de sărbătoare... dacă procedaţi astfel, într-o scurtă perioadă de timp veţi dobândi o mare transformare în caracterul şi viaţa voastră; căci Epistolele fericitului Pavel au o putere foarte mare de a-i transforma pe oameni, de a-i face oi din lupi, din iraţionali, oameni raţionali, din sălbatici, oameni blânzi, iar din răi şi vicleni, oameni buni[18].

## Părinţii Bisericii

Pe lângă Sfânta Scriptură, citiţi-i şi pe Dumnezeieştii Părinţi, interpreţii Scripturilor. Veţi dobândi o la fel de mare bucurie ca şi din Sfintele Scripturi, căci deslușind în sfintele lor scrieri înţelesurile tainice din Sfintele Scripturi, Părinţii ne luminează mintea şi ne dau posibilitatea de a cunoaşte lucruri necunoscute până atunci. „Arătarea cuvintelor Tale luminează şi înţelepţeşte pe prunci” (Ps. 118,130). Întrucât în chip firesc cunoaşterea înţelesurilor ascunse este însoţită de o mare bucurie, după axioma enunţată de filosoful Aristotel: „Toţi oamenii, prin fire, vor să cunoască” (*Metafizica*, Cartea I), o inefabilă încântare şi bucurie se va produce în sufletul tău din interpretările şi cuvintele Dumnezeieştilor Părinţi, aşa încât şi tu vei pronunţa acele cuvinte entuziaste ale lui David, spunând: „În calea mărturiilor Tale m-am desfătat, ca de toată bogăţia” (Ps. 118,14)[19].

---

[18] *Cele 14 Epistole ale Sfântului Apostol Pavel*, Veneţia, 1819, p. 22.
[19] *MP*, p. 158.

## Sfintele Canoane

Trebuie să respingem şi să avem aversiune faţă de toate obiceiurile şi tradiţiile omeneşti care sunt opuse Sfintelor Canoane ale Sinoadelor ecumenice şi locale, precum şi canoanelor şi dumnezeieştilor cuvinte ale Părinţilor celor de Dumnezeu insuflaţi şi ale Sfinţilor Părinţi, care nu au rostit cuvinte din mintea lor, nici nu au grăit în duhul acestei lumi, aşa cum fac cei lumeşti, ci au grăit luminaţi fiind de lumina şi harul Sfântului Duh, iar cuvintele lor sunt învăţături dumnezeieşti care-i conduc pe oameni spre Împărăţia lui Dumnezeu[20].

***

Dacă respectaţi poruncile Domnului şi sfintele şi Dumnezeieştile canoane ale vrednicilor de pomenire şi laudă Apostoli, ale Sinoadelor ecumenice şi locale şi ale Sfinţilor Părinţi, prin toate acestea veţi deveni precum un nou Ierusalim.

Să vă daţi totuşi seama că veţi stârni mulţi vrăjmaşi împotriva voastră, atât diavoli, cât şi oameni care vă vor urî şi vă vor defăima cu ocări pline de erezie şi proasta faimă. De ce? Fiindcă voi nu sunteţi ca ei şi nu vreţi să încălcaţi poruncile Domnului, Sfintele Canoane şi dumnezeieştile tradiţii. Dar să mai şi înţelegeţi că acuzaţiile şi defăimările pe care aceştia le rostesc împotriva voastră vor deveni pentru voi binecuvântări, cununi, laude. Căci iată ce spune Domnul: „Fericiţi veţi fi voi când vă vor ocărî şi vă vor prigoni şi vor zice tot cuvântul rău împotriva voastră, minţind, din pricina Mea" (Mt. 5,11)[21].

---

[20] *MC*, p. 18.

[21] *SN*, p. 160.

## Lectura

Dacă citiţi mereu cărţi duhovniceşti cu râvnă şi seriozitate, să ştiţi că acestea vă vor deschide mintea şi vă vor face receptivi la înţelesurile duhovniceşti. Şi ceea ce nu aţi reuşit să înţelegeţi prima oară veţi reuşi atunci când veţi citi a doua sau a treia oară. Căci Dumnezeu, văzându-vă râvna necontenită, vă va lumina mintea pentru a înţelege chiar şi ceea ce este dificil[22].

## Psalmodierea

Atunci când auziţi sfintele cântări în biserică, mai ales în zile sfinte, harul lucrează în voi şi vă conferă bucurie şi dulceaţă duhovnicească[23].

***

În biserică auzim cuvinte dumnezeieşti, cântări duhovniceşti, psalmodieri cereşti şi îngereşti care bucură inima şi o smeresc[24].

Psalmodiază în inima ta cântările duhovniceşti ale Bisericii în casa ta, la piaţă, la locul de muncă, la plimbare şi oriunde în altă parte[25].

## Păcatul

Păcatul înseamnă cădere, deoarece el îi pricinuieşte celui ce îl comite neatingerea scopului pentru care el a fost creat de Dumnezeu[26].

---

[22] *SN*, p. 12.
[23] *MC*, p. 321.
[24] *MC*, p. 320.
[25] *MC*, p. 324.
[26] *PD*, p. 18.

***

Păcatul, după ce l-a lipsit pe bietul suflet de toate binecuvântările suprafireşti, îl despoaie şi de cele fireşti, fiindcă alungă isteţimea minţii, lumina şi puterea de discernământ a raţiunii, blândeţea şi receptivitatea inimii, pacea gândurilor şi a conştiinţei şi curăţia tuturor puterilor sufletului. El slăbeşte chiar trupul şi pângăreşte simţurile[27].

***

Întocmai precum păstrarea poruncilor întăreşte, îmbunătăţeşte şi desăvârşeşte puterile sufletului şi ale trupului, tot astfel încălcarea dumnezeieştilor porunci strică, slăbeşte şi corupe toate puterile şi activităţile firii noastre[28].

Păstrarea poruncilor Domnului este ceea ce îl face pe om să fie om adevărat. Oricine încalcă poruncile Domnului nu este un om adevărat, ci unul prefăcut, un înşelător[29].

## Conştiinţa

A avea o conştiinţă care să te acuze este cu adevărat durerea durerilor şi întristarea întristărilor[30].

***

A avea o conştiinţă nepătată este cu adevărat plăcerea plăcerilor şi bucuria bucuriilor[31].

---

[27] *PD*, pp. 52-53.
[28] *MC*, p. 357.
[29] *MC*, p. 354.
[30] *MP*, p. 138.
[31] *MP*, p. 137.

***

Atunci când nu te supui poruncilor lui Hristos eşti de îndată lipsit de acea pace, odihnă şi bucurie pe care le aveai în conştiinţa ta înainte de a le încălca.

Şi ce dobândeşti în schimb? O agitaţie permanentă, o necontenită mustrare a conştiinţei, o tristeţe nemângâiată, teamă şi groază în inima şi sufletul tău[32].

Întocmai precum cel ce păstrează poruncile lui Hristos chiar înainte de a primi împărăţia cerurilor se bucură în conştiinţa sa pentru bunele nădeşti, tot astfel, dimpotrivă, cel ce le încalcă experiază iadul mai înainte de a ajunge în iad, după spusele Sfântului Ioan Hrisostom[33].

***

Omul îşi pătează conştiinţa dacă încalcă măcar o singură poruncă a Domnului, căci se face vinovat de toate celelalte, după Dumnezeiescul Iacob, care spune: „Pentru că cine va păzi toată Legea, dar va greşi într-o singură poruncă, s-a făcut vinovat de toate poruncile" (2,10)[34].

***

Vreţi să dobândiţi o conştiinţă curată, care să nu vă acuze de nimic în Ziua Judecăţii? Păstraţi cu râvnă toate poruncile Domnului şi veţi reuşi[35].

***

Nu numai că cel ce împlineşte poruncile dobândeşte o conştiinţă curată, dar el se face asemenea lui Dumnezeu şi ajunge la unirea cu El[36].

---

[32] *MC*, p. 346.

[33] *Ibidem*.

[34] *MP*, pp. 137-138.

[35] *MC*, p. 346.

## Raiul

A-L vedea pe Dumnezeu faţă către faţă este a face ca Raiul să fie Rai, sau mai bine spus înseamnă Raiul însuşi. La fel, din contra, a nu-l vedea niciodată pe Dum-nezeu este ceea ce face ca iadul să fie iad[37].

Raiul face ca sufletul să fie direct unit cu Dumnezeu precum fierul înroşit în foc se uneşte cu focul, astfel încât Dumnezeu nu se mai poate distinge de suflet, iar sufletul de Dumnezeu; aşa precum focul devine una cu fierul, iar fierul cu focul[38].

Raiul înseamnă să stai pe tronul Dumnezeirii şi să te împărtăşeşti de dumnezeiasca cină; cu alte cuvinte, să te bucuri prin participare şi har de fericirea de care Dumnezeu Se bucură în esenţa Sa. „Celui ce biruieşte îi voi da să şadă cu Mine pe scaunul Meu” (Apoc. 3,21). Iată ce a spus dumnezeiescul Maxim[39]: „Cel ce a fost în-dumnezeit prin har este tot ceea ce este Dumnezeu, lipsit însă de identitatea în esenţă”.

Prin urmare, acelaşi bine care a putut, înainte de toţi vecii, să umple inima lui Dumnezeu, va umple direct şi inima celui cuvios[40].

## Calea către unirea cu Dumnezeu

Cea mai mare şi mai desăvârşită realizare la care se poate gândi omul este aceea de a se apropia de Dumnezeu şi a se uni cu El[41].

---

[36] *MP*, p. 137.

[37] *PD*, p. 108.

[38] *PD*, p. 181.

[39] Sfântul Maxim Mărturisitorul.

[40] *PD*, p. 181.

[41] *Războiul nevăzut*, ed. a 2-a, Veneţia, 1870. De aici înainte vom folosi iniţialele *RN*.

***

Înrucât Dumnezeu este pacea care covârşeşte orice minte, este necesar ca inima care doreşte să-L primească să aibă pace şi netulburare. Aşa precum David a spus: „Că s-a făcut în Ierusalim locul Lui şi locurile Lui în Sion” (Ps. 75,2)[42]. Aşadar, ar trebui ca mai întâi să ai pace în inima ta[43].

***

Înainte de orice, să ai pace şi linişte în cele cinci simţuri ale tale. Cu alte cuvinte, nu privi, vorbi sau îţi mişca mâinile sau umbla tulburat, ci în chip ordonat şi liniştit. Căci atunci când te obişnuieşti să-ţi păstrezi pacea în mişcările exterioare, vei ajunge cu uşurinţă şi fără efort la starea de pace lăuntrică. Căci după spusele Sfinţilor Părinţi, omul cel lăuntric se supune celui din afară. Obişnuieşte-te să-i iubeşti pe toţi oamenii şi să fii cu toţi în pace, pe cât este cu putinţă, după cum spune marele Pavel: „Dacă se poate, pe cât stă în puterea voastră, trăiţi în bună pace cu toţi oamenii” (Rom. 12,18).

Păziţi-vă conştiinţa, aşa încât ea să nu vă acuze că aţi încălcat vreo poruncă a lui Dumnezeu. Căci paza conştiinţei aduce pacea inimii. Obişnuiţi-vă să primiţi jigniri şi insulte fără a vă tulbura.

Dacă vreodată simţiţi că sunteţi necăjiţi şi tulburaţi într-o asemenea măsură încât să nu vă puteţi redobândi pacea, recurgeţi de îndată la rugăciune şi insistaţi într-însa, imitându-L pe Domnul nostru, Cel care S-a rugat de trei ori în grădină pentru a vă învăţa să folosiţi rugăciunea în orice necaz şi tulburare[44].

---

[42] *Septuaginta*.
[43] *RN*, p. 153.
[44] *RN*, p. 154.

Smerenia, pacea şi umilinţa inimii sunt atât de unite, încât oriunde ai afla vreuna dintre ele, le vei afla şi pe celelalte; şi cel ce este umil cu inima este şi smerit; şi invers, cel ce este smerit cu inima este şi umil şi plin de pace.

Iată de ce Domnul a grăit despre ele laolaltă: „Învăţaţi-vă de la Mine, că sunt blând şi smerit cu inima" (Mt. 11,29). Aşadar, dacă iubiţi pacea inimii, luptaţi s-o dobândiţi prin smerenie[45].

***

Harul Duhului Sfânt, care este dăruit în chip mistic oricărui creştin atunci când acesta este botezat, lucrează şi se manifestă în măsura ascultării noastre de poruncile Domnului. Cu alte cuvinte, dacă un creştin se supune mai mult poruncilor lui Dumnezeu, harul lucrează şi el mai mult înăuntrul său, iar atunci când li se supune mai puţin, harul lucrează într-însul mai puţin.

Întocmai precum o scânteie, când este curăţită de cenuşa ce o acoperă, dă mai mult foc, şi cu cât pui mai multe lemne, cu atât focul se înteţeşte, la fel şi harul dăruit fiecărui creştin la Sfântul Botez este ascuns în inimă şi acoperit de patimi şi păcate, şi cu cât omul acţionează după poruncile lui Hristos, cu atât mai mult este curăţit de patimi şi cu atât mai mult focul dumnezeiescului har luminează în inima sa, îl luminează şi îl îndumnezeieşte[46].

***

Dumnezeu dă har în măsura în care suntem pregătiţi să-l primim, aşa precum El Însuşi grăieşte prin

[45] *RN*, p. 155.

[46] *MC*, p. 343.

gura prorocului: „Întoarceți-vă către Mine”, zice Domnul Savaot. „Și atunci Mă voi întoarce și Eu către voi” (Zah. 1,3)[47].

***

Întocmai precum sufletul dă viață trupului, la fel și harul Sfântului Duh dă viață sufletului[48].

***

Ce nu lucrează oare Duhul Cel Atotsfânt, Care purcede de la Tatăl și Se odihnește în Fiul? Ce nu ne dăruiește El? Atunci când acest izvor al minunilor și al darurilor vine să locuiască prin harul Său într-un suflet curat, el revarsă ca un râu al păcii șuvoaiele pururea vii ale minunatelor Sale energii. Acolo, ca un pom ceresc bine înfipt și în plină creștere, așa cum a grăit dumnezeiescul Calist, El produce acele suprafirești și preadulci roade pe care Apostolul[49] le enunță: dragostea, bucuria, pacea și celelalte. Acolo, precum un împărat mărinimos, El revarsă asupra sufletului, care-L primește, acele bogate și de negrăit minunate daruri despre care scrie Isaia: darul înțelepciunii și al înțelegerii, al voinței și al puterii, al cunoașterii, cucerniciei și temerii, de Dumnezeu. Acolo, în fine, precum „un scriitor ce scrie iscusit”[50], după cuvintele dumnezeiescului David, El scrie iscusit în inimă, ca într-o carte, legile Sale duhovnicești, doririle (voile) Sale Dumnezeiești, tainele ascunse ale împărăției cerurilor – nu cu cerneala, ci cu Dumnezeiasca lumină a infinitului Său har. Unită cu această

[47] *PD*, p. 11.
[48] *MC*, p. 358.
[49] Sfântul Apostol Pavel.
[50] *Ps.* 44:1.

lumină este descoperirea şi manifestarea tuturor lucrurilor tainice şi mistice, aşa cum grăieşte marele Grigorie al Tesalonicului.

Cel ce s-a învrednicit de a avea un astfel de dascăl cu o înţelepciune infinită şi care sălăşluieşte în sufletul său, nu mai are nevoie de cărţi... În loc de cărţi, el are inima sa curăţită; în loc de lumina fizică, el are lumina duhovnicească a Duhului Sfânt; şi în loc de ochii fizici, el are intelectul său luminat[51].

***

Întrucât după sfinţii teologi mintea este chipul lui Dumnezeu, cu cât mintea iubitoare urcă spre iubitul ei Dumnezeu prin contemplarea Dumnezeieştilor Sale desăvârşiri, cu atât Dumnezeu Care este iubit pogoară din înălţimea Sa spre mintea iubitoare şi se uneşte cu ea, o îndumnezeieşte darurile Sale. Şi aşa prin urcuşul către Dumnezeu se realizează fericita şi minunata unire şi legătura lui Dumnezeu cu mintea, a celui iubit cu cel ce îl iubeşte; a arhetipului cu chipul?[52].

***

Liniştea (isihia) şi pustia dau naştere iubirii de Dumnezeu. Cei ce vieţuiesc în lume au şi ei aspiraţii şi dragoste, dar nu faţă de Dumnezeu, ci faţă de lucrurile deşarte şi stricăcioase. Căci unii tânjesc după trupuri şi chipuri frumoase; alţii tânjesc după onoruri, etalarea averilor sau după haine luxoase; alţii tânjesc după bogăţie şi bani; alţii îşi iubesc peste măsură soţia, copiii şi părinţi; alţii sunt îndrăgostiţi de case arătoase şi moşii

[51] *Lucrările existente ale Sfântului Simeon Noul Teolog*, ed. a 2-a, Syros, 1886, p. 4.

[52] *HC*, p. 196.

rentabile; alţii îşi pun tot sufletul în acumularea de cunoştinţe laice; şi, pe scurt, mulţi alţii tânjesc după alte lucruri asemănătoare, văzute şi stricăcioase.

Pe de altă parte, cei ce vieţuiesc în pustie şi duc o viaţă liniştită dispreţuiesc toate plăcerile după care tânjesc alţii, dăunătoare sufletului şi care-i despart de Dumnezeu. Ei îşi închid mintea în faţa oricărei plăceri şi contemplări a lumii, şi şi-o adună în inimă; iar acolo ei se roagă neîncetat, cugetând la preaiubitul şi preadulcele nume al lui Iisus, spunând cu dragoste: „Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă". Prin această minunată rugăciune şi deasă cugetarea asupra Mirelui Iisus, ei aprind în inima lor aspiraţia şi dragostea faţă de Dumnezeu şi îşi îndreaptă mintea către contemplarea dumnezeieştii frumuseţi. Fiind astfel răpiţi de acea neîntrecută frumuseţe şi căzând în extaz, ei uită de hrană, băutură şi haine[53].

***

Prin retragerea fizică din lume, lumea e răstignită pentru tine şi tu pentru lume. Acest lucru se înfăptuieşte atunci când, după ce ieşi din lume în chip fizic, lupţi să ştergi din imaginaţie chipurile şi formele lucrurilor lumeşti, să dezrădăcinezi înclinaţiile tale spre cele lumeşti, precum şi atitudinile şi dorinţele legate de ea, să-ţi aduci mintea în inimă şi să te rogi cu mintea în inimă neîncetat. Căci „lucrarea răstignirii este îndoită" după spusele Sfântului Isaac[54]; iar Sfântul Apostol Pavel grăieşte şi el: „...lumea este răstignită pentru mine şi eu pentru lume!" (Gal. 6,14).

---

[53] *NL*, pp. 37-38.

[54] Sirianul.

Din această dublă lucrare a răstignirii, ce vei înfăptui, iubitul meu? Vei stinge din inima ta orice dorinţă şi dragoste de lume şi vei aprinde într-însa aspiraţia şi dragostea de Dumnezeu, prin care te vei uni cu Dumnezeu pe Care-L iubeşti. Şi vei deveni fericit încă din timpul acestei vieţi[55].

Omul ajunge la unirea cu Dumnezeu atunci când păstrează în sine chipul cel dumnezeiesc curat şi nepângărit, aşa cum l-a primit el de la Dumnezeu. Dacă l-a pângărit prin fapte rele, cuvinte şi cugete urâte, el trebuie să-l curețe din nou prin pocăinţă şi lacrimi, şi să ajungă aşa cum a fost Adam înainte de călcarea poruncii dumnezeieşti. Faptul că omul acela este îndumnezeit şi devine dumnezeu prin har este lucru certificat de proorocul-împărat David, atunci când spune: „Eu am zis: «Dumnezei sunteţi şi toţi fii ai Celui Preaînalt»" (Ps. 82,6). Sfântul Ioan Hrisostom interpretează astfel aceasta: „Fii ai lui Dumnezeu sunt aceia care împlinesc voia lui Dumnezeu, întocmai precum sunt fii ai luminii şi ai zilei cei ce înfăptuiesc faptele luminii" (Despre cea dintâi Epistolă către Tesaloniceni, Omilia a IX-a).

Tot dintru acestea, Sfântul Vasile cel Mare trage concluzia că Dumnezeiescul Duh îi îndumnezeieşte întru totul pe sfinţi[56].

Unirea cu Dumnezeu este starea mai presus de fire şi desăvârşirea minţii. Rugaţi-vă, prin urmare, către Sfântul Duh, întru Care se află orice unire cu Dumnezeu, să vă îndumnezeiască şi să vă facă pe voi dumnezei prin har. Să ştiţi că dacă mintea voastră nu este îndumnezeită de Duhul Sfânt, este cu neputinţă să fiţi mântuiţi.

---

[55] *NL*, pp. 38-39.

[56] *NL*, p. 243.

Această afirmaţie vi se pare grozavă, iubiţilor, dar este cu totul adevărată.

Acest lucru este certificat de către cel cu minte înaltă, dumnezeiescul şi îndumnezeitul Sfântul Calist, care spune: „Dacă mintea nu este îndumnezeită, nu poţi fi mântuit, după descoperirile celor de Dumnezeu luminaţi” (*Filocalia*, p. 1150)[57].

***

Nu există virtute mai mare sau mai necesară decât Sfinţita Rugăciune, deoarece toate celelalte virtuţi – şi anume postul, privegherile, dormitul pe pământ, asceza, fecioria, milostenia şi toate celelalte –, chiar dacă sunt căi de imitare a lui Dumnezeu, chiar dacă nu pot fi luate de la noi şi alcătuiesc podoabele nemuritoare ale sufletului, nu îl unesc pe om cu Dumnezeu, ci doar îl pregătesc pentru unirea cu El.

Sfinţita Rugăciune, şi numai ea singură, uneşte. Numai ea singură îl uneşte pe om cu Dumnezeu şi pe Dumnezeu cu omul şi îi face pe cei doi un singur duh[58].

***

Din această unire a omului cu Dumnezeu, care se săvârşeşte prin Sfinţita Rugăciune, ce daruri sublime, mai degrabă, ce izvor de daruri, nu se revarsă către cel ce s-a unit cu Dumnezeu? Din ea se naşte darul discernerii adevărului şi minciuna; revelarea tainelor ascunse ale Naturii; înaintevederea şi înaintecunoaşterea lucrurilor; dumnezeiasca luminare; luminarea inimii; uimitoarea şi extatica iubire de Dumnezeu cu toate puterile sufletului; unirea desăvârşită cu Dumnezeu; descoperirea

---

[57] *NL*, p. 247.

[58] *Antologie din Psalmii Sfântului prooroc-împărat David.* Proem.

tainelor de nepătruns ale lui Dumnezeu. Într-un cuvânt, din această unire se naşte îndumnezeirea omului, lucru dorit de toţi, dar de care, după Sfântul Isaac, se bucura extrem de puţini oameni din neam în neam; şi care, de fapt, este scopul final, felul cel mai înalt şi mai de seamă al lui Dumnezeu[59].

## Rugăciunea lui Iisus

Să ai în inima ta cugetarea la numele lui Iisus Hristos, spunând pururea: „Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă”[60].

***

Numele cel mai dorit al lui Iisus a fost şi este obiectul cel mai dulce al cugetării minţii, al meditaţiei şi al limbii, precum şi al meditaţiei inimii, nu numai al tuturor sfinţilor asceţi care au vieţuit în munţii şi în peşterile Egiptului, Libiei, Tiberiadei, Muntelui Athos sau în alte locuri, ci şi al multora care au vieţuit în lume.

Aceştia au rostit mereu: „Doamne, Iisuse Hristoase miluieşte-mă”.

Acest lucru l-au pomenit în fiecare clipă şi l-au unit cu răsuflarea lor, şi cu acest nume au alungat cugetele cele rele şi pe diavoli. Aşa cum spune Sfântul Ioan Scărarul: „Bate-l pe vrăjmaş cu numele lui Iisus”; şi iarăşi: „Fie ca numele lui Iisus să fie rostit odată cu fiece răsuflare, şi atunci veţi cunoaşte valoarea liniştii lăuntrice”[61].

***

Rugăciunea Minţii şi a Inimii, după Sfinţii Părinţi care sunt numiţi Trezvitori, constă în adunarea minţii

---

[59] *Ibidem*.

[60] *CM*, p. 82.

[61] *SE*, pp. 225-226.

în inimă şi, fără a spune ceva cu gura, ci doar prin raţiunea discursivă, care grăieşte în inimă, să spunem această scurtă rugăciune: „Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă", ţinând puţin respiraţia. Însă mult mai largul termen de Rugăciune a minţii este folosit pentru a denumi şi orice altă rugăciune care nu este spusă cu gura, ci cu mintea.

Multe şi mari daruri ne vin de la această sfântă rugăciune lăuntrică. Acestea sunt enumerate de către de Dumnezeu luminaţii Părinţi, care sunt numiţi Trezvitori. Voi pomeni aici doar pe cea mai generală, care conferă şi celelalte daruri: a deveni asemenea cu Dumnezeu şi a ajunge la unirea cu El[62].

***

Trebuie să eliberezi energia (*energeis*) minţii tale, al cărei organ este creierul, de toate lucrurile din afară ale lumii, prin paza simţurilor şi a imaginaţiei.

Atunci trebuie să aduci această energie în inimă, care este organul esenţei (*ousia*) minţii. Această întoarcere este de obicei înfăptuită în cazul începătorilor – aşa cum ne învaţă dumnezeieştii Părinţi Trezvitori – prin coborârea capului şi aşezarea bărbiei în piept[63].

***

Rugăciunea minţii este trudnică şi se face cu mari eforturi, dar şi rodnică pe măsura, fiind cea mai de seamă şi mai înaltă activitate a minţii, deoarece ea

---

[62] *RN*, p. 109.

[63] *HC*, p 116. *Cf.* Sfântul Simeon Noul Teolog: „Stai jos într-un loc retras şi îndepărtează-ţi mintea de la orice lucru deşert şi trecător. Apoi, pune-ţi barba în piept, pentru a privi în acest chip cu mintea ceea ce se petrece înăuntrul tău. Ţine-ţi puţin respiraţia, spre a-ţi ţine mintea acolo, şi află locul unde este inima ta, pentru ca mintea să se sălăşluiască cu totul acolo" (*Filocalia*, vol. 5, Atena, 1963, pp. 86-87).

uneşte mintea cu Dumnezeu, Cel care este deasupra tuturor creaturilor.

Ea curăţeşte, luminează şi iluminează mintea mai mult decât toate algebrele, fizicile, metafizicile şi toate celelalte ştiinţe ale filosofiei celei din afară.

Căci ea îl face pe om duhovnicesc şi un contemplator al lui Dumnezeu, în vreme ce ştiinţele îl lasă pe om la nivelul naturii – iar omul firesc, neduhovnicesc nu primeşte darurile Duhului, căci acestea „sunt nebune" pentru el, după cum spune Sfântul Apostol Pavel (1 Cor. 2,14)[64].

Când ţi-ai adus mintea în inimă, nu o lăsa doar să observe, fără a face nimic altceva; ci aflând raţiunea discursivă, prin care noi gândim şi compunem lucrări, şi judecăm şi cercetăm şi citim cărţi întregi fără a ne mişca buzele, îngăduie-i minţii să spună doar această scurtă rugăciune: „Doamne Iisuse Hristos, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă". Totuşi acest lucru nu este de ajuns; trebuie să stăruieşti şi cu voinţa, cu toate puterile tale şi cu toată dragostea ta.

Daţi-mi voie să vorbesc mai simplu. Raţiunea discursivă trebuie să spună doar rugăciunea mai înainte pomenită. Raţiunea intuitivă trebuie să ia aminte doar la cuvintele rugăciunii, mai ales la înţelesul lor, rămânând fără formă sau contur, fără a-şi imagina sau a lua aminte la orice altceva, fie acel lucru sensibil sau inteligibil, lăuntric sau exterior, chiar dacă ar fi unul bun. Întrucât Dumnezeu este mai presus de orice lucru sensibil sau inteligibil, şi mai presus de toate, mintea care caută să te unească cu Dumnezeu prin rugăciune trebuie să treacă dincolo de orice lucru, pentru a putea ajunge la această dumnezeiască unire. Iar voinţa trebuie să se unească, prin iubire, cu totul de cuvintele

[64] *HC*, pp. 116-117.

rugăciunii. Astfel, raţiunea intuitivă, raţiunea discursivă şi voinţa ta – aceste trei părţi ale sufletului – trebuie să fie una, şi una în trei, căci doar în acest chip omul, care este chip al Sfintei Treimi, se uneşte cu prototipul, aşa cum a grăit acel mare practician şi dascăl al rugăciunii minţii şi al trezviei, dumnezeiescul Grigorie al Tesalonicului.

Întrucât energia minţii s-a obişnuit din tinereţe să fie îndreptată în afară şi să se împrăştie în cele din afară ale lumii simţurilor, atunci când spui această sfinţită rugăciune, nu respira, încontinuu, aşa cum facem noi prin firea lucrurilor, ci ţine-ţi respiraţia puţin, până când raţiunea discursivă va fi spus rugăciunea o dată; iei apoi expiră, aşa cum ne învaţă dumnezeieştii Părinţi[65]. Prin această metodă mintea este mai uşor înfrânată şi se întoarce în inimă... E necesar ca mai ales începătorii să-şi ţină puţin respiraţia atunci când se roagă.

Cei ce au progresat în această activitate a minţii îşi pot aduce mintea înapoi în inimă fără să-şi ţină respiraţia, doar atunci când ei trebuie să lupte cu gândurile şi patimile...

Dacă nu puteţi practica mereu această rugăciune, din pricina grijilor şi a îndatoririlor lumeşti, îngăduiţi-vă măcar una sau două ori, mai ales seara, şi practicaţi-o retras într-un loc liniştit şi întunecos[66].

***

Dacă vreţi să dobândiţi darurile Sfântului Duh, mai întâi curăţiţi-vă inima de patimi şi de predispoziţiile la

---

[65] Sfântul Grigorie Sinaitul spune: „Faptul că trebuie să-ţi ţii respiraţia este lucru mărturisit de către Isaia Pustnicul, care vorbeşte despre aceasta, cât şi despre alţi mulţi autori”. Vezi, de asemenea, nota 62 de mai sus. Ţinerea pentru câtva timp a respiraţiei te ajută la concentrare.

[66] *HC*, pp. 117-121.

păcat şi faceţi-o templu şi sălaş vrednic de a fi locuit de Sfântul Duh. Cum? Prin trezvie şi aducerea minţii în inimă. Atunci practicaţi sfinţita rugăciune în inimă, spunând: „Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă". Atunci când vă pregătiţi şi curăţiţi inima, iubiţilor, abia atunci atotsfântul, atotbunul şi preaiubitul de oameni Duh vine şi se sălăşluieşte în voi în chip simţit, activ, văzut.

Atunci, iubite frate, vei primi de la Sfântul Duh tot ceea ce doreşti.

Iubeşti darul înţelepciunii? Îl vei primi. Vrei să te împărtăşeşti de darul Sfinţilor Apostoli? Îl vei dobândi. Voieşti darul mucenicilor? Îl vei căpăta, dacă îl doreşti. Iubeşti bucuria? Iubeşti credinţa? Iubeşti dragostea? Iubeşti darurile discernământului, străvederii, înaintevederii, înaintecunoaşterii, proorociei?

Duhul Sfânt îţi va dărui toate aceste lucruri[67].

---

[67] *NL*, p. 112.

# Bibliografie selectivă


Bilalis, V.G., *Sfântul Nicodim Aghioritul*, Atena, 1969.

Eftimie, monahul, „Viaţa, caracterul şi luptele sfântului şi prea învăţatului monah Nicodim de fericită pomenire", în revista *Grigorie Palama*, 1920, pp. 636-641, 1921, pp. 210-218.

Gherasim Micragiannanitis, *Slujba sfântului şi de Dumnezeu luminatului părintelui nostru şi dascăl, Nicodim Aghioritul*, Athos, 1955.

Koliţaras, I.Th., „Sfântul Nicodim Aghioritul", în revista *Aktines*, octombrie 1953, noiembrie 1953, ianuarie 1954.

Onufrie Iviritul, „O biografie scurtă a dascălului Nicodim Aghioritul de vrednică pomenire", în *Cele 14 Epistole ale lui Pavel*, Veneţia, 1819.

Papadopoulos-Vretos, Andreas, *Literatura greacă modernă*, Partea I, Atena, 1854.

Popoulidis, Constantin, *Sfântul Nicodim Aghioritul*, Atena, 1967.

Sathas, Constantin, *Literatura gracă modernă*, Atena, 1868.

Teoclit Dionisiatul, *Sfântul Nicodim Aghioritul*, Atena, 1959.

Zaviras, G.I., *Grecia modernă, sau scena greacă*, Atena, 1872.